

Buitenveldert

Cultuurhistorische verkenning
September 2025 Amsterdam

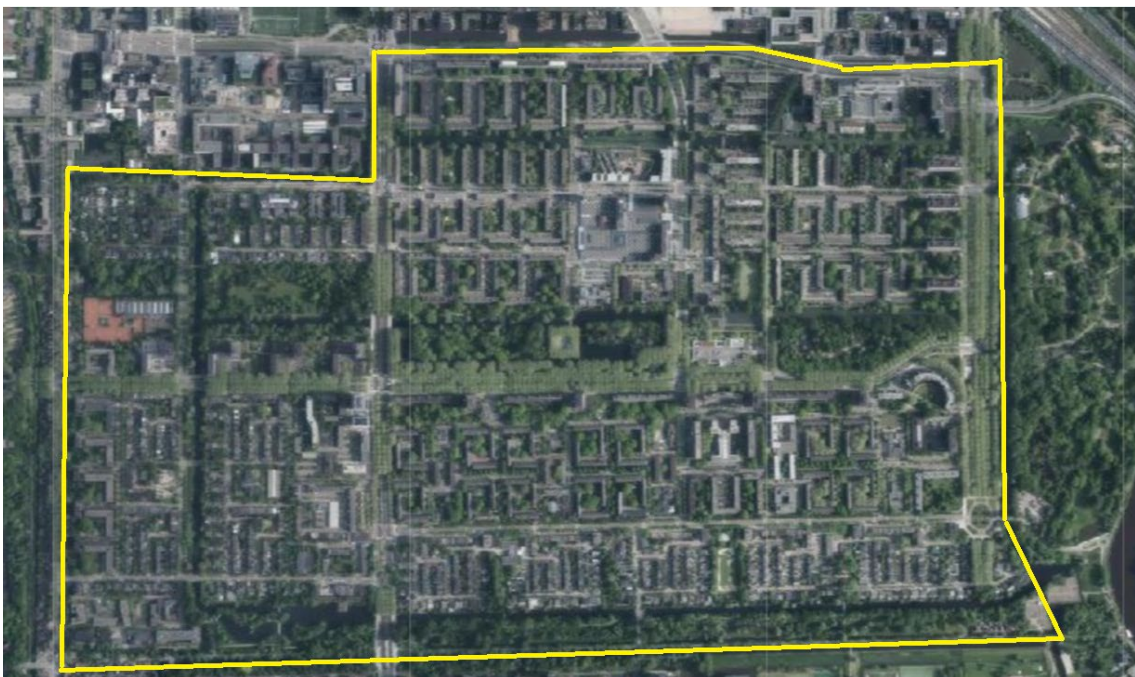
Inhoud

Inhoud.....	3
1 Inleiding.....	4
2 Samenvatting, waardering en aanbevelingen.....	5
2.1 Samenvatting en conclusie.....	5
2.2 Waardering.....	8
2.3 Aanbevelingen	11
3 Beleidskader.....	14
4 Historisch stedenbouwkundige context.....	15
4.1 Ontwikkelingsgeschiedenis.....	15
4.1.1 Voorgeschiedenis	15
4.1.2 Planontwikkeling Buitenveldert.....	18
4.1.3 Uitvoering Buitenveldert	21
4.1.4 Latere ontwikkelingen.....	36
5 Historisch stedenbouwkundige analyse	38
5.1 Stedenbouwkundige structuur	38
5.2 Architectuur en typologie.....	44
5.3 Groen en openbare ruimte	52
6 Cultuurhistorische aspecten	62
7 Ordewaardering	65
7.1 Bebouwing.....	66
7.2 Monumenten	69
7.3 Overige elementen	69
Bronnen	73

1 Inleiding

Buitenveldert is een wijk in het Amsterdamse stadsdeel Zuid. Dit stadsdeel kent drie gebieden: Oud-Zuid in het noordwesten, De Pijp en Rivierenbuurt in het noordoosten en in het zuiden de Zuidas en Buitenveldert. De wijk Buitenveldert ligt ten zuiden van de A10 en wordt in het noorden begrensd door het VU-kwartier en de Zuidas-Zuid, ten oosten door de Amstel, ten zuiden door de Kalfjeslaan en ten westen door de Amstelveenseweg. De wijk is als laatste onderdeel van het Amsterdamse Uitbreidingsplan (AUP) in twee fase gerealiseerd tussen 1955 en 1966.

Het bestuur van Stadsdeel Zuid heeft Monumenten en Archeologie (M&A) verzocht om de ruimtelijke en erfgoedkwaliteiten van Buitenveldert in beeld te brengen. Het heeft geresulteerd in dit rapport met een uiteenzetting van de ontstaansgeschiedenis en een typering van de in het gebied aanwezige en te beschermen bovengrondse cultuurhistorische waarden. Het Amstelpark, Gijsbrecht van Aemstelpark en het VU-terrein worden beknopt behandeld, omdat deze al uitgebreid zijn beschreven en gewaardeerd in de CHV's *Amstelpark* (2022), *Gijsbrecht van Aemstelpark* (2015) en *Kenniskwartier / VU-terrein* (2012).

De begrenzing van het te onderzoeken gebied Buitenveldert. Bron: City Data Amsterdam, luchtfoto 2023.

2 Samenvatting, waardering en aanbevelingen

2.1 Samenvatting en conclusie

De wijk Buitenveldert bevindt zich in stadsdeel Amsterdam-Zuid. De wijk werd als laatste onderdeel van het Algemeen Uitbreidingsplan aangelegd tussen 1955 en 1966. De opzet van de wijk volgt de principes van het AUP. Hierbij werden gedetailleerd sociaal en wetenschappelijk onderzoek en bevolkingsgroeiprognozes gebruikt om de vier hoofdfuncties - wonen, werken, recreatie en verkeer - ruimtelijk in relatie tot elkaar te ordenen. Bovendien was er maximale aandacht voor toetreding van lucht, licht en ruimte bij het ontwerpen van de wijk en woningen. Wat Buitenveldert onderscheidt van andere AUP-wijken is de ambitie om een nog ruimer opgezette wijk te realiseren voor de welgestelde Amsterdammer die steeds vaker uitweek naar 't Gooi. Het resultaat is een wijk met woonvormen die luxe bouw benaderen (villa's, eengezinswoningen en lage etagebouw, reeksen (galerij) flats op een tweelaagse plint met kantoor- en bedrijfsruimten en kostbare torenhoogbouw als luxe woningbouwvariant), een lagere bebouwingsdichtheid en dus meer groen, nieuwe woningtypes die rekening houden met hoog autobezit (drive-in woningen), particulier opdrachtgeverschap en particuliere bouwondernemingen, en de opbouw van laag naar hoog als geleidelijke overgang tussen natuurlandschap en stad.

Buitenveldert kent de voor het AUP kenmerkende stedenbouwkundige structuur die bestaat uit een samenhangend systeem van hoofdverkeerswegen, groenstructuren met waterlopen en bebouwingsvelden. In Buitenveldert is die echter heel gebiedsspecifiek uitgewerkt, vanwege de ambities die voor de nieuwe zuidelijke uitbreiding werden gesteld. Anders dan de Westelijke Tuinsteden, onderscheidt Buitenveldert zich door een lagere bebouwingsdichtheid, grotere variatie in verkaveling, bouwhoogtes en woonvormen. Samen met de ruime en zorgvuldig uitgewerkte groene opzet van de wijk, de nadere invulling daarvan met bebouwing, de functiemenging, de kwaliteit van de voorzieningen en van de woningen, die groter en beter zijn gebouwd dan die in de andere tuinsteden, draagt dit alles nog steeds bij aan de stedenbouwkundige kwaliteit van Buitenveldert.

De wijk heeft een duidelijke hiërarchie van wegen en is opgebouwd in een orthogonaal patroon van oost-west en noord-zuid gerichte lijnen, met het Gijsbrecht van Aemstelpark als centrale groene corridor tussen de Amsteloevers en het Amsterdamse Bos. De meest toegepaste verkavelingsvormen zijn strook- en haakverkaveling. Daarnaast toont de wijk variatie in (luxe) woningtypes, met villa's, patio-woningen, drive-in woningen en hoogbouw als stedenbouwkundige accenten. De hoogbouw heeft een alzijdige oriëntatie en markeert het silhouet van een buurt.

De architectuur van de AUP-wijken weerspiegelt de naoorlogse woningbouwbehoeften en het functionalisme, met sobere, doelmatige ontwerpen, weinig ornamentiek, neutrale kleuren en repetitieve bouwvolumes. In Buitenveldert zijn de architectuureenheden niet altijd gelijk aan de verkavelingseenheden.

Buitenveldert bestaat uit vijf woonbuurten, elk met een eigen ruimtelijke opbouw, stedenbouwkundig karakter en architectonische uitwerking:

De buurt **Arent Janszoon Ernststraat e.o.** bevat vooral sociale woningbouw, portiek- en galerijwoningen van vier bouwlagen in een strook- of haakverkaveling. Met name aan de A.J. Ernststraat bevinden zich voorzieningen in de plint. Hoogbouw langs de hoofdwegen De Boelelaan en Europaboulevard vormen accenten, die zijn ontworpen door onder andere C.B. van der Tak en P. Zanstra. Het winkelcentrum Gelderlandplein is hier centraal gelegen.

Cannenburg – Herinkhave e.o. valt op door zijn kleinschalige laagbouwkarakter met in particulier opdrachtgeverschap gebouwde villa's, bungalows, patiowoningen en geschakelde woningen, van diverse architecten, zoals Van Bodegraven en het echtpaar Hartsuyker. De buurt bevat ook twee kerken van Rietveld, Van Dillen en Van Trigt, en Hupkes.

De wijk vormt een overgang tussen de bebouwing van de VU en het westelijk deel van het Gijsbrecht van Aemstelpark.

Soetendaal e.o. toont een combinatie van laag- en hoogbouw, in verschillende verkavelingstypes. Het gebied omvat villa's aan de zuidzijde, galerijflats aan de westzijde en hoogbouw aan de Van Nijenrodeweg, die is ontworpen door P. Zanstra. Ook het Christelijk Lyceum Buitenveldert bevindt zich hier.

Opveld e.o. bestaat uit vijf velden met rijtjeshuizen, drive-in woningen en enkele torenflats naar ontwerp van Zanstra. Langs de Van Boshuizenstraat staan haakvormige woongebouwen met drive-in woningen.

De **Kastelenbuurt**, als eerste opgeleverd, is opgebouwd uit haakverkaveling. De Kastelenstraat vormt de centrale as met gemengde woon-winkelgebouwen. Aan de Van Nijenrodeweg bevinden zich galerijflats van Dudok en woontorens met kantoren van Brakel en Buma. De buurt bevat ook drie kerken van Duintjer, Rothuizen en 't Hoof, en Brenninkmeijer.

In Opveld en Kastelenbuurt neemt de bouwhoogte toe van zuid naar noord, wat een geleidelijke overgang vormt tussen het landschap en het stedelijk gebied.

De belangrijkste groene structuren omvatten het Gijsbrecht van Aemstelpark, een groene corridor tussen het Amstelpark en het Amsterdamse Bos, evenals andere oost-west-georiënteerde groenverbindingen zoals de Kalfjeslaan. De als *parkways* vormgegeven hoofdverkeersroutes trekken het groen visueel verder de wijk in. De symmetrische straatprofielen van deze verbindingen, met vaak bomenrijen in het midden en/ of aan beide zijden van de rijbanen, zorgen voor een naadloze overgang van natuur naar stedelijk groen.

Daarnaast speelt groen een rol in de asymmetrische woonstraatprofielen, waarbij brede plantsoenen en bomenrijen aan één zijde van de rijbanen het straatbeeld bepalen. Privétuinen en de veelvuldig toegepaste semiopenbare binnenhoven spelen eveneens een nadrukkelijke rol in het groene karakter van de wijk. Sport, ontspanning en recreatie hebben veel aandacht gekregen, met door de wijk verspreide speelplaatsen en sportvoorzieningen voor verschillende leeftijdsgroepen.

Cultuurhistorische aspecten

Buitenveldert heeft een rijke cultuurhistorie met bekende bewoners, zoals Joop den Uyl en Cornelis van Eesteren. De wijk trok in de jaren 1960 veel Joodse gezinnen aan, die na de oorlog een nieuwe, moderne woonomgeving zochten. Zij vestigden zich in de buurt van Joodse voorzieningen in Amsterdam-Zuid, zoals synagogen en scholen, die later naar Buitenveldert verhuisden. Daarnaast woont sinds de jaren 1970 een grote Japanse gemeenschap in Buitenveldert, aangetrokken door de vestiging van Japanse bedrijven in Amsterdam, waaronder de Bank of Tokyo en hotelketen Okura. De groeiende Japanse gemeenschap heeft geleid tot een aanbod van Japanse winkels en restaurants. De zichtbare culturele diversiteit draagt bij aan de unieke identiteit van Buitenveldert.

Conclusie

Buitenveldert heeft een aantal kenmerkende aspecten die haar zowel in de AUP-traditie plaatsen als haar daarbinnen een bijzondere plek geeft. Zoals in andere AUP-wijken, wordt ook in Buitenveldert de stedenbouwkundige hoofdopzet bepaald door het stelsel van (hoofd)verkeersaders en het zich door de wijk vertakkende groensysteem met watergangen. Wat Buitenveldert onderscheidt van de Westelijke Tuinsteden is een veel lagere bebouwingsdichtheid, een ruimer gedimensioneerd groensysteem en een rijkere variëteit in patronen van verkavelingstypen, bouwhoogtes en woonvormen. Deze elementen gaan een genuanceerde wisselwerking met elkaar aan en zijn ingezet om vorm te geven aan de overgangen tussen natuurlandschap en stedelijk gebied en tussen groengebieden en bebouwingsvelden. Om de opzet van AUP-wijken te duiden, wordt deze vaak vergeleken met een Schotse ruit. Er is echter geen sprake van zich in alle richtingen herhalende blokken, maar van gebiedsspecifieke uitwerkingen. De wijk is niet uniform, maar opgebouwd uit vijf verschillende buurten die elk een eigen karakter en kwaliteit hebben. Dat komt omdat de bebouwingsvelden zijn ingevuld met verschillende verkavelingsvormen, woningtypen en bouwhoogtes. Doordat de wijk als geheel is ontworpen, heeft zij toch een sterke ruimtelijke samenhang tussen groen, bebouwing, water en infrastructuur. Dat komt omdat de verschillende bouwvelden op belangrijke schakelpunten in de stedenbouwkundige structuur in elkaar overgaan en elkaar overlappen. Het zijn juist deze 'weeffouten' in de Schotse ruit die Buitenveldert tot een zeer precies doordachte en evenwichtige stedenbouwkundige compositie maken. Het is binnen het AUP een wijk waarin in optima forma een heldere, ruime stedenbouwkundige structuur, met zorgvuldig gepland en royaal opgezet groen en een variatie aan buurtsferen en woonvormen samenkomen.

De stedenbouwkundige opzet is, ondanks latere ontwikkelingen zoals nieuwbouw op het vrijgekomen terrein van de voormalige Rijksweg A3 en de komst van de Zuidas, nog steeds zeer helder en herkenbaar.

2.2 Waardering

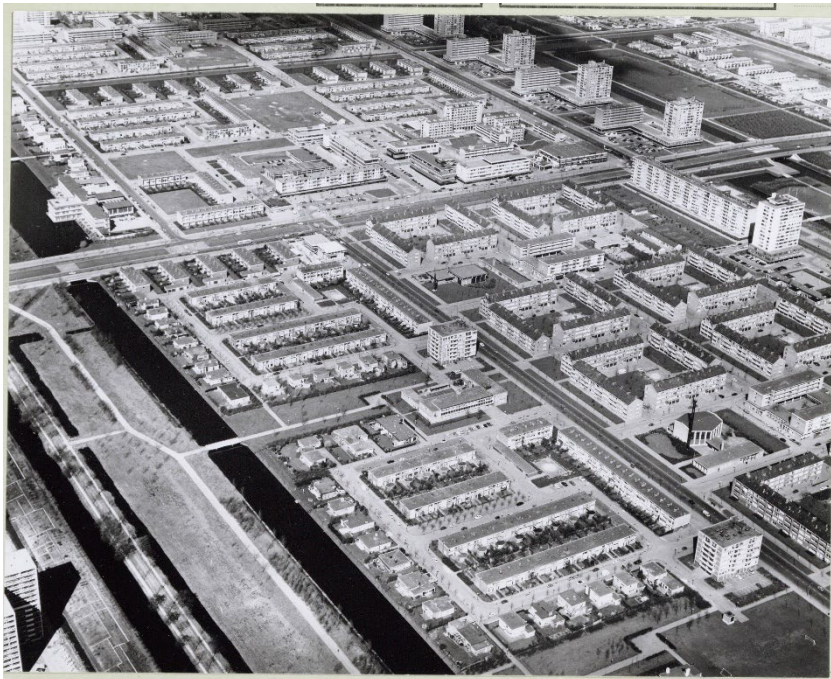
Het plan op hoofdlijnen voor Buitenveldert van Van Eesteren is onder leiding van Jakoba Mulder in twee delen nader uitgewerkt: het zuidelijk en noordelijk deel. De wijk is ook in twee fases uitgevoerd. Echter, de wijk is als een stedenbouwkundige eenheid ontworpen. De stedelijke hoofdopzet van groen, water, infrastructuur en bebouwingsvelden is integraal ontworpen, waarbij deze stedelijke hoofdstructuur, de inrichting van de openbare ruimte, groenaanleg en bebouwingsbeeld zeer nauw met elkaar zijn verweven.

De volgende karakteristieken en elementen kunnen gezien worden als ruimtelijke dragers die de wijk haar identiteit verlenen. Als het niet verder is gespecificeerd, geldt de waardering voor alle buurten van Buitenveldert.

Stedenbouwkundige opzet/verkaveling

- Buitenveldert is een essentieel en zeer geslaagd onderdeel van het AUP, waarbij is gestreefd de vier hoofdfuncties – wonen, werken, recreëren en verkeer – ruimtelijk in relatie tot elkaar te ordenen, en waarbij de uitgangspunten bij het ontwerpen van de wijk en woningen de toetreding van lucht, licht en (groene) ruimte waren. Hieraan gerelateerde waarden zijn:
- De stedenbouwkundige hoofdstructuur van Buitenveldert is helder opgezet en vergelijkbaar met andere AUP-wijken. Kenmerkend en van hoge waarde zijn de:
 - inzet van groen, water en infrastructuur als principieel bepalende elementen voor de hoofdopzet;
 - bouwvelden daartussen die verschillend zijn uitgewerkt;
 - manier waarop verkavelingen binnen een bouwveld zijn gecombineerd
 - wijze waarop de verschillende elementen van de ruim opgezette en alom aanwezige groeninrichting aan elkaar zijn gerelateerd.
- Vijf buurten met elk een eigen karakter en bijzondere kwaliteit van de ruimtelijke relaties en evenwichtige verhoudingen tussen bebouwd en onbebouwd (de groenvoorzieningen, waterlopen en infrastructuur).
- De wijk kent zorgvuldig gecomponeerde overgangen tussen landschap-stad, groen-bebouwing en verschillende bebouwingsvelden/buurten. Dit is zichtbaar aan:
 - de ritmische compositie van laag- via middel- naar hoogbouw van zuid naar noord, die zorgt voor een rustig beeld;
 - het doorzetten van groen over doorgaande wegen heen om zo de ruimtelijke relatie met de aan de randen en in het centrum van de wijk gelegen groene hoofdstructuur te verankeren

- het doorzetten van verkaveling tussen verschillende bebouwingsvelden over doorgaande wegen heen om zo de ruimtelijke relatie tussen de verschillende buurten te verankeren;
- maatschappelijke voorzieningen, zoals (kleuter)scholen, kerken en speelterreinen liggen vrij in het groen en markeren overgangen tussen bebouwingsvelden/buurten.
- Functiemenging van werken (kantoor) en wonen (appartementen) in luxe hoogbouwtorens en -schijven, die op strategische punten en als stedenbouwkundig accent een begeleiding van hoofdverkeerswegen vormen.
- Winkelgebieden met elk een eigen sfeer en bijzondere verkavelingsvorm/typologie (Kastelenstraat).

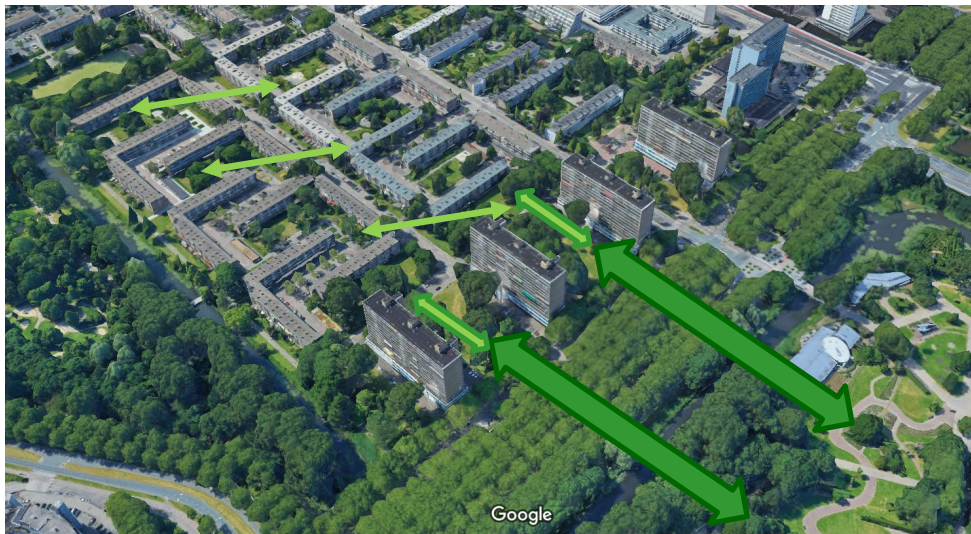
Luchtopname in noordwestelijke richting vanuit de zuidoostelijke hoek van de wijk. Op de voorgrond in het midden een deel van de buurt Opveld e.o. met noordelijk daarvan (op deze foto rechts) de Kastelenbuurt. Midden de Buitenveldertselaan met westelijk daarvan (op deze foto boven) de buurt Soetendaal e.o. (1970). Bron: Stadsarchief Amsterdam (SAA), Archief van de Dienst Ruimtelijke Ordening en rechtsvoorganger: foto's, 010009015681.

Openbare ruimte, groen en water

Buitenveldert kent een ruim opgezet en zorgvuldig uitgewerkt groensysteem, met een consequent doorgevoerde keuze en hoeveelheid beplanting, mate van openheid en continuïteit, afstemming van het groen met architectuur, de bebouwingstypen en de openbare ruimte, en overgangen van privé- naar openbaar groen.

Het groensysteem in Buitenveldert is goed onderhouden en sinds de aanleg niet op grote lijnen veranderd. De voor het AUP kenmerkende, modernistische ontwerpprincipes (asymmetrie, geometrische vormen, regelmaat, gebruikmaken van groencompartimenten, differentiatie en soberheid) en de functionalistische ontwerptaal (herhaling van gekoppelde geometrische, rechthoekige vormen) is duidelijk afleesbaar. Hieraan gerelateerde waarden zijn:

- Buitenveldert heeft een ruime, open opzet waardoor de openbare ruimte met de groenstructuur en waterlopen ook royaler is vormgegeven en het aanzien van de wijk in grote mate bepaalt.
- Buitenveldert wordt omringd door drie waardevolle groengebieden – Amstelscheg met het Amstelpark, het Kleine Loopveld met de Kalfjeslaan en het Amsterdamse Bos – met elk een eigen sfeer, waar de aangrenzende bebouwing in maat en verkavelingsopzet op aansluit.
- In het AUP vormt het doorlopend groen samen met het grid van verkeerswegen en waterlopen de grondslag voor ruimtelijke continuïteit. In Buitenveldert vallen deze aspecten op enkele belangrijke punten op bijzondere wijze samen:
 - De bomenrijen aan de Europaboulevard die het Amstelpark visueel met de wijk verbinden, die vervolgens via de loodrecht op de Europaboulevard gelegen plantsoenen tussen de torenflats verder de wijk in vloeit.
 - De bomenrijen aan de Van Nijenrodeweg die het Gijsbrecht van Aemstelpark visueel met Buitenveldert-zuid verbindt, maar ook als 'prelude' op het Amsterdamse Bos dient.
 - De kruising van de Buitenveldertselaan met het Gijsbrecht van Aemstelpark en de wijze waarop het parkgroen door middel van de dubbele bomenrijen over de weg 'heen wordt getrokken'.
 - De zichtlijnen vanuit de wijk op en parallel aan de parken, die bijdragen aan de visuele continuïteit van het groensysteem en het zo mogelijk maken om het AUP-principe van bebouwing in een groene doorlopende ruimte ook daadwerkelijk als één samenhangend geheel waar te kunnen nemen.
- Er is sprake van een ruimtelijk en functioneel onderscheid in verkeerswegen dat ook zichtbaar is in het beplantingsprofiel: de belangrijkste doorgaande wegen hebben een breed profiel met een symmetrisch boombeplantingsprofiel, buurtontsluitingswegen en winkelstraten hebben een minder breed profiel en woonstraten hebben een smal profiel, beide met een asymmetrisch boombeplantingsprofiel. De consequent doorgevoerde verschillen in vormgeving van de wegen draagt bij aan de identiteit van de verschillende buurten, fungeert als oriëntatiepunten in de wijk en creëert logische routes voor voetgangers, fietsers en voertuigen.
- Grote hoeveelheid kunstwerken die bijdraagt aan de sfeer in de wijk.
- Een grote hoeveelheid speelplaatsen, doorgaans in (opeenvolgende) binnenhoven gelegen en in hun inpassing een nadrukkelijk onderdeel van de gehele groenstructuur.

De aaneenschakeling van Amstelpark, Europaboulevard, de plantsoenen tussen de 'transparante' bebouwingsrand met flats van Zanstra.

Bebouwingsbeeld/architectuur

Vanwege het werken met supervisors kon de architectonische continuïteit door de gehele wijk worden bewerkstelligd, ondanks dat de vijf buurten verschillen qua toegepaste verkavelingen en woningtypologieën. Hieraan gerelateerde waarden zijn:

- Buitenveldert toont een samenhang in bebouwingsbeeld en architectuur zonder monotoon te worden. De verschillende buurten vormen als het ware een eenheid in hun verscheidenheid.
- De architectuur van Buitenveldert is sober en terughoudend, met een heldere hoofdvorm en vrij vlakke gevels die geleding en ritme krijgen door elementen als galerijen, balkons en trappenhuisen. Bijzonder in Buitenveldert is dat de architectuureenheden niet altijd naar ontwerp van één architect zijn.
- Met name Buitenveldert-zuid en de villawijk ten zuiden van de VU wordt gekenmerkt door een bovengemiddeld hoge architectonische kwaliteit, die ook inhoudt dat er daar meer bijzondere woontypologieën en voor de bouwtijd luxe woonvormen zijn gebouwd.

2.3 Aanbevelingen

In het kader van de Omgevingsvisie 2050 en de uitvoering van de Ontwikkelstrategie 2035 is er voor Buitenveldert een Gebiedsomgevingsgericht Ontwikkelprogramma (GOP) in de maak. Daarin wordt verkend of en waar mogelijkheden zijn voor verdichting, het transformeren van bestaande gebouwen en groen, het versmallen van wegen en het vernieuwen en/of toevoegen van voorzieningen.

Op basis van de in Buitenveldert aanwezige cultuurhistorische waarden adviseert MenA het volgende wat betreft de nadere uitwerking van het GOP:

- In Buitenveldert zijn groen, water, infrastructuur en gebouwen op een logische en harmonieuze manier aan elkaar gerelateerd. Dit zorgt voor een gevoel van eenheid en samenhang in de wijk en een natuurlijke overgang naar de om de wijk gelegen gebieden. Het is van belang om deze ruimtelijke continuïteit te bewaren en geen ingrepen te doen die voor een abrupte breuk in de stedelijke hoofdpz, het bebouwingsbeeld, de inrichting van de openbare ruimte of het groensysteem zorgen.
- De kenmerkende stedenbouwkundige hoofdpz is het beste beleefbaar in de kern van de wijk. Ontwikkelingen op de hoeken of aan de randen van de wijk hebben de voorkeur, omdat deze ingrepen minder impact hebben op de stedenbouwkundige hoofdpz van de wijk. Verdichting is denkbaar in Bolestein (aan de Amstelveenseweg), in de noordelijke strook die tegen de Zuidas aanligt, in de noordoostelijke hoek van Buitenveldert en in het voormalige tracé Rijksweg A3, hoewel er bij het laatste voor moet worden gewaakt dat er geen scheiding tussen oost en west van Buitenveldert ontstaat.
- Bij verdichting in welke vorm dan ook is het volgende van belang:
 - Houdt rekening met het groensysteem dat de wijk dooradert en zet dit niet zomaar dicht, omdat hierdoor een breuk in de groene schakels kan ontstaan, waardoor de ruimtelijke en visuele continuïteit van het groensysteem niet meer overeind blijft.
 - Houdt het hoogteverloop van de bebouwing in het oog, zodat dit niet uit balans raakt door erg hoge optoppingen, nieuwbouw in afwijkende hoogte of verkaveling.
- De architectuur- en verkavelingseenheden zijn kenmerkend voor AUP-wijken en bezitten daarmee cultuurhistorische waarde. Respecteer de verkavelingseenheden als geheel, met name de verkavelingseenheden die een hoge waardering hebben gekregen (C+D; een tussenwaardering voor Verkaveling en Tuinstadkarakter van 4 of 5 punten, de hoogste waardering)¹. Om deze karakteristieke opzet te behouden, is het van belang dat bij wijzigingen aan de bebouwing – zoals volumevergroting of sloopnieuwbouw – de samenhang binnen een verkavelingseenheid en/of architectuureenheid behouden blijft. Voor de hooggewaardeerde verkavelingseenheden is het bovendien van belang om de bestaande volumecompositie te behouden. Zo blijft het grotere stedenbouwkundige beeld overeind. Het verdient aanbeveling om in het GOP in te gaan op deze systematiek, zodat er in de toekomst rekening mee gehouden kan worden.
- Bij het transformeren van de infrastructuur en de voorzieningen, is het van belang rekening te houden met de specifieke hiërarchische opzet die Van Eesteren hiervoor in Buitenveldert heeft bedacht en hoe deze in straatprofiel is uitgevoerd. Een concept als de 'stadsstraat' met zijn eigen karakteristieken is lastig verenigbaar met de waarden en

¹ In hoofdstuk 5 zijn de verkavelingseenheden aangegeven en in hoofdstuk 7 de waarderingen op de ordekaarten.

kwaliteiten van Buitenveldert. Open verkaveling, doorlopend groen en asymmetrische straatprofielen zijn karakteristiek voor het AUP en moeten door wijzigingen in de infrastructuur en de winkelvoorzieningen niet worden dichtgezet.

3 Beleidskader

Gemeenten moeten in het omgevingsplan rekening houden met het belang en behoud van cultureel erfgoed en werelderfgoed. Dit gebeurt door inventariseren en analyseren van het erfgoed dat binnen de gemeente aanwezig is. Op basis daarvan neemt de gemeente een toereikend beschermingsregime in het omgevingsplan op. Dit gebeurt met name op basis van de instructieregels in artikel 5.130 (behoud cultureel erfgoed) en artikel 5.131 (behoud werelderfgoed) van het Besluit kwaliteit leefomgeving (Bkl). Verder kan de wijze waarop de toedeling van functies aan locaties plaatsvindt in het omgevingsplan, of waarop daarin activiteiten worden benoemd of regels gesteld, ook niet los worden gezien van algemene (rijks)regels en de internationale verdragen over cultureel erfgoed.

Op provinciaal niveau zijn instructieregels omtrent cultuurhistorie vastgelegd in de Omgevingsverordening NH2022 in Subparagraaf 6.2.5.2 (Bijzonder provinciaal landschap) en Subparagraaf 6.2.5.3 (Erfgoederen van uitzonderlijke universele waarde). Daarnaast bestaat er de Informatiekaart Landschap en Cultuurhistorie. Dat is een geografische uitwerking van de Leidraad Landschap en Cultuurhistorie (Omgevingsverordening NH2022 Artikel 6.6g).

Voor Amsterdam komt het verankeren van de cultuurhistorie in het proces van ruimtelijke ordening en transformatieopgaven ook aan bod in de Beleidsnota 'Ruimte voor Geschiedenis' (vastgesteld 13 april 2005), 'Spiegel van de Stad, visie op het erfgoed van Amsterdam' (vastgesteld 14 november 2011) en in 'Erfgoed voor de stad, agenda voor het erfgoed in een groeiend Amsterdam' (vastgesteld 5 juli 2016). Bovendien is recent de bestuursopdracht 'Erfgoed in een dynamische stad' vastgesteld (8 juni 2021).

4 Historisch stedenbouwkundige context

4.1 Ontwikkelingsgeschiedenis

4.1.1 Voorgeschiedenis

Het Algemeen Uitbreidingsplan

Aan het begin van de twintigste eeuw maakte Amsterdam een periode van groei door, die stadsuitbreiding op korte termijn noodzakelijk maakte. In 1921 wist Amsterdam een grote hoeveelheid grond te annexeren waardoor grootschalige uitbreiding kon plaatsvinden. Dit zogeheten Algemeen Uitbreidingsplan (AUP) van Amsterdam werd ontworpen door de afdeling Stadsontwikkeling van de Dienst der Publieke Werken die in 1928 was opgericht om de stadsuitbreiding vorm te geven. Aan het hoofd van deze afdeling stond L.S.P. Scheffer, als onderzoeker was Th.K. van Lohuizen aangesteld en als hoofdontwerper C. van Eesteren. Aan het einde van de jaren dertig voegde architecte J.H. Mulder zich als hoofdontwerper bij het team. Het AUP werd in 1934 met een Nota van Toelichting gepresenteerd en in 1935 officieel vastgesteld. Het was een 'plan in hoofdzaak', verder uit te werken in 'plannen in onderdelen', waarbij tot aan het jaar 2000 was vooruitgedacht om aan toekomstige eisen te voorzien. Het plan bepaalde de ligging van een reeks uitbreidingsgebieden in de periferie van de stad. Naast de Westelijke Tuinsteden (Slotermeer, Geuzenveld, Slotervaart en Osdorp) werd ook een uitbreiding aan de zuidkant geprojecteerd, dat het latere Buitenveldert werd.

Een belangrijk speerpunt van de planmakers was dat niet esthetische ambities, maar gedegen onderzoek aan de basis van het ontwerp zou liggen. Voordat werd begonnen met het ontwerp van het AUP, werden functies zoals wonen, werken, ontspanning en verkeer grondig geanalyseerd en voorzien van uitgebreide berekeningen van het benodigd aantal vierkante meters. Naast deze functionele benadering van stedenbouwkundige planning was het uit Engeland afkomstige model van de *garden city* van invloed op het ontwerp. Dit concept behelsde oorspronkelijk het oprichten van zelfvoorzienende en autonome steden in een groen buitengebied. In realiteit werd het concept meer toegepast als een 'tuinstad' aan de rand van een bestaande stad, zoals ook in het geval van het AUP gebeurde. Tot slot vormden twee excursies – in 1939 naar Kopenhagen en in 1951 naar Stockholm – belangrijke inspiratiebronnen voor de uitwerking van de verkavelingen en de opzet van de groenstructuur. Het eindresultaat van dit alles was een uitbreidingsplan met een stedenbouwkundige hoofdopzet die wordt bepaald door een rechtlijnig en hiërarchisch opgebouwde verkeers-, groen- en waterstructuur met daartussen bebouwingsvelden. De bebouwingsvelden hebben een fijnmaziger verkeerspatroon en een open verkaveling die is ingebed in het vele openbaar groen.

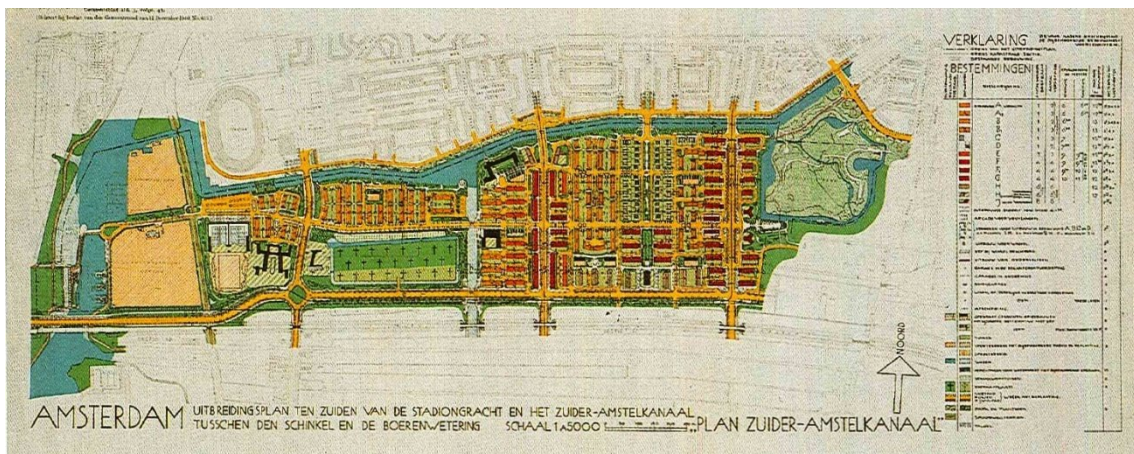
Uitsnede van de officiële presentatiekaart van het AUP uit 1935, die werd gebruikt bij presentaties van het plan voor politici, burgers en op congressen. Bron: SAA, toegang 10035 Collectie Stadsarchief Amsterdam: kaarten van geheel Amsterdam, inv.nr. 486 Algemeen Uitbreidingsplan van Amsterdam.

Vogelvluchtperspectief van het zuidelijke AUP-gebied uit 1936. Bron: Algemeen Uitbreidingsplan van Amsterdam, Nota van Toelichting.

De zuidelijke uitbreiding van het AUP

Ten zuiden van Amsterdam behoorde de zogeheten Binnendijksche Buitenveldertsche Polder tot de gebieden waar stadsuitbreiding was voorzien. Deze omvangrijke zeventiende-eeuwse polder, oorspronkelijk begrensd door Amstel, Singelgracht, Overtoomse Vaart, Amstelveenseweg en Kalfjeslaan, was met de bouw van De Pijp en de Concertgebouw- en Vondelparkbuurt al een stuk naar het zuiden teruggedrongen. Vervolgens werd in het Uitbreidingsplan Zuid van H.P. Berlage voorgesteld om opnieuw een groot deel van de polder, tot aan de Ringspoorbaan, op te hogen en te bebouwen. Dit plan werd echter maar tot aan het Zuider-Amstelkanaal uitgevoerd. Het resterende gebied tussen het Zuider-Amstelkanaal en de Ringspoorbaan ging onder de noemer Plan Zuider-Amstelkanaal deel uitmaken van de zuidelijke uitbreiding van het AUP. Hiertoe behoorde het gehucht Buitenveldert en de bijbehorende begraafplaats. De nieuw te bouwen wijk 'Zuid buiten de ringbaan', later Buitenveldert genoemd, werd ten zuiden van de Ringspoorbaan gepland, tussen Amsterdam en Amstelveen.

Plankaart deelplan Zuider-Amstelkanaal uit 1940. Bron: SAA, toegang 100095, inv.nr. 653.

In december 1940 werd het Plan Zuider-Amstelkanaal vastgesteld. Om de stedenbouwkundige structuur van dit plan goed aan te laten sluiten op het Uitbreidingsplan Zuid en het nog te ontwikkelen Buitenveldert werden de centrale verkeersaders uit het plan Berlage – de Amstelveenseweg, Parnassusweg en de Beethovenstraat – rechtgetrokken om aansluiting te verkrijgen op het rechte stratenplan van Buitenveldert. De door de Amsterdammers zo geliefde Zuidelijke Wandelweg en de aldaar gelegen sportcomplexen moesten in het plan plaats maken voor woningbouw. Dit gemis werd goedgeмаakt door de sportvelden te verhuizen naar het noordelijk deel van Buitenveldert.

4.1.2 Planontwikkeling Buitenveldert

Eerste plannen voor Buitenveldert

Al bij de presentatie van de plannen van het AUP in 1934 was duidelijk dat het plan 'Zuid Kalfjeslaan', het latere Buitenveldert, een ander karakter zou krijgen dan de wijken in West. Het vogelperspectief van de zuidelijke uitbreiding van het AUP laat een wijk zien omringd door natuurschoon, opgebouwd volgens een orthogonaal patroon van oost-west repeterende bouwvelden met een strakke strokenverkaveling van afwisselend woningbouw en groen. Tussen het noordelijk en zuidelijk deel van de wijk is dan al een centrale groenstrook ingetekend, waaraan hoogbouw en het centrum van de wijk zijn gesitueerd. De ontsluiting van de wijk verloopt via noord-zuid en oost-west georiënteerde wegen, waarbij de Rijksweg dient als overgangsmotief tussen het Plan Zuid en het Plan Zuider-Amstelkanaal in het noorden en de nieuwe wijk Buitenveldert in het zuiden.

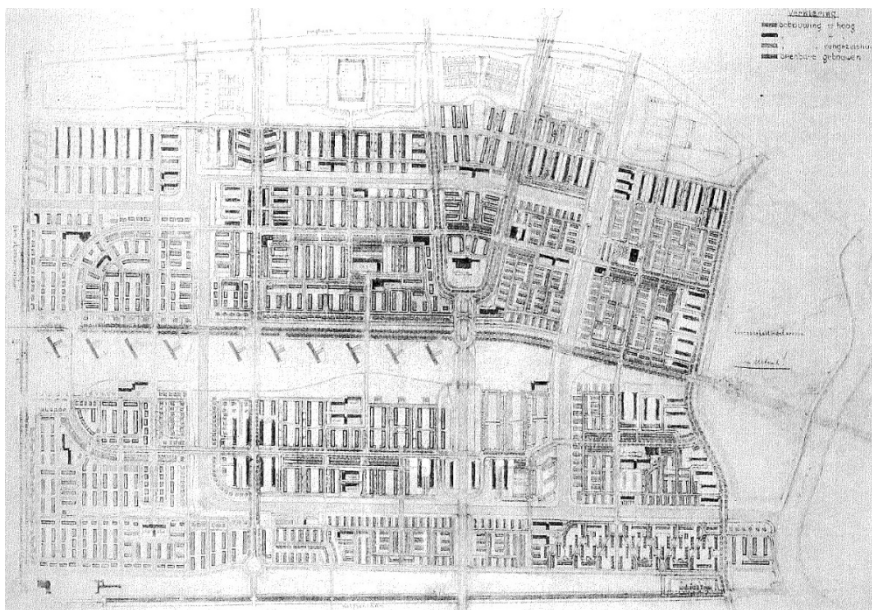
Evenals Plan Berlage en het Plan Zuider-Amstelkanaal moest de nieuwe wijk huisvesting bieden aan de welgestelde Amsterdammers, die steeds vaker uit de stad vertrokken om in het Gooi, Kennemerland of Amstelveen te gaan wonen. Als Amsterdam een moderne wijk met eengezinswoningen en villa's in het groen zou krijgen, kon het die categorie inwoners verleiden om in Amsterdam te blijven wonen. Bovendien was Stadsontwikkeling van mening dat in een zo ver weg van de haven- en industriegebieden gelegen wijk geen behoefte zou zijn aan arbeiderswoningen. Buitenveldert zou daarom voorzien in koop- en huurwoningen in de hogere prijklassen.

De ambitie om te bouwen voor de welgestelde Amsterdammer resulteerde in een woningdichtheid van 55 tot 85 woningen per hectare, wat veel lager was dan de dichtheid in de westelijke tuinsteden. Deze weidse opzet zou het mogelijk maken om eengezinswoningen en villa's in het groen te realiseren. Daarnaast zochten de ontwerpers in een vroeg stadium van de planvorming al naar manieren om de monotonie van strokenbouw te doorbreken. De eerste ontwerpen tonen vroege studies naar haakverkaveling. Naast stedenbouwkundige denkbeelden, speelden ook financiële motieven mee in de keuze voor hoogbouw. Het terrein van Buitenveldert was duur om te onteigenen en om op te hogen, wat in het geval van alleen maar eengezinswoningen zou leiden tot een te hoge m²-prijs. Door langs doorgaande wegen hoogbouw te projecteren, kon dit worden gecompenseerd. Zo zou meteen ook een levendiger en meer boeiender stadsbeeld ontstaan, dan bij een stad overwegend in laagbouw kon worden verkregen. De nadere invulling van het plan in hoofdzaak moest voor Buitenveldert op zich laten wachten.

In november 1937 presenteerde de directeur van PW een werkprogramma voor de uitvoering van het AUP ten zuiden van de stad. Hij maakte duidelijk dat zijn afdeling al haar tijd moest besteden aan het uitwerken van de deelplannen voor de Westelijke Tuinsteden. Bovendien was het niet wenselijk om, gezien de ontwikkelingen op het gebied van stedenbouw en woninginrichting zo ver

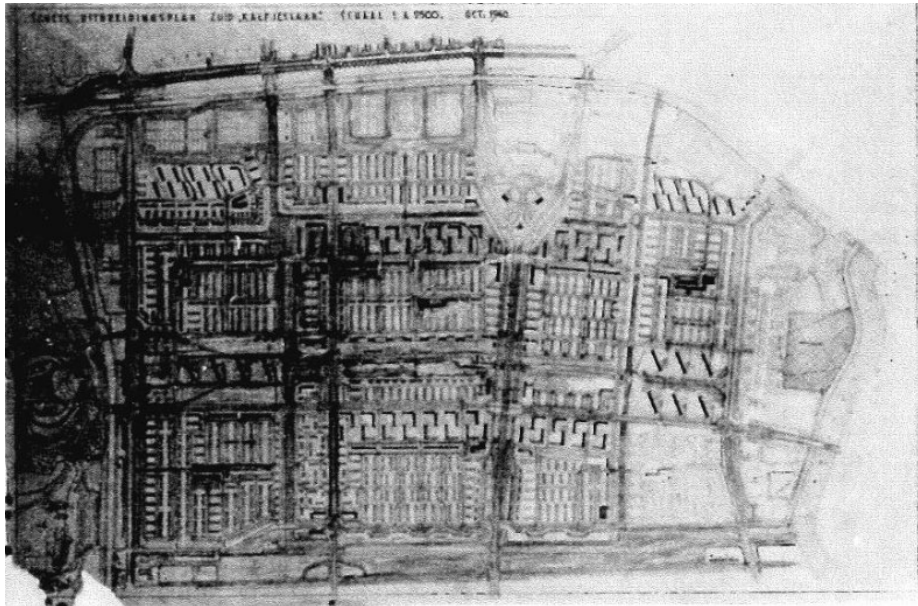
vooruit te lopen op de uitvoering, met het risico op het herhaald wijzigen van de plannen in de toekomst. Hij stelde voor om eerst Watergraafsmeer, dan ten zuiden van de Rivierenlaan en vervolgens de Prinses Irenebuurt in te vullen. Pas daarna zou PW overgaan tot het opmaken van het uitbreidingsplan in onderdelen voor het gedeelte van zuid buiten de ringbaan.

Vanaf 1939 werd voor Buitenveldert het plan in hoofdzaak nader uitgewerkt. Van Eesteren en Van Lohuizen maakten een studiereis naar Kopenhagen waar inspiratie werd opgedaan voor de nadere invulling van de Amsterdamse uitbreidingswijken. Tijdens de reis werd een studie gemaakt van de schaal, vorm en ruimtewerking van open verkavelingstypen, de bezonning van de woningen, de sfeer van de wijken en hoe monotonie was voorkomen, hoe tot wenselijke dichtheden – in laag-, middelhoog- en hoogbouw – was gekomen en op welke manier een gedifferentieerd wegenpatroon een optimale bereikbaarheid kon garanderen zonder ten koste te gaan van de rust in de woonomgeving. In deze periode was de grondvorm van Buitenveldert nog nagenoeg die van het hoofdplan, maar het verkeersplein van de rijksweg was verschoven naar het noordelijk deel van de wijk, boven de centrale groenstrook.

Schetsontwerp voor de stadsuitbreiding tussen de Ringbaan en de Kalfjeslaan, Buitenveldert, uit 1939. Bron: Van den Dungen, 2000.

In de tweede helft van 1940 werd, ondanks de net uitgebroken oorlog, doorgegaan met de conceptplanning van de praktische uitvoering van de wijk. Het idee was dat in juli 1945 met de ophoging van het terrein kon worden gestart, zodat twee jaar later de bouw van de woningen zou kunnen beginnen. In juni 1941 werd de invulling van het AUP echter voorlopig gestaakt. Pas in november 1950 werd de uitwerking van Buitenveldert weer opgepakt.

Schetsontwerp voor het toekomstige Buitenveldert uit 1940. Bron: Van den Dungen, 2000.

De planontwikkeling na de Tweede Wereldoorlog

Tussen 1950 en 1957 waren er drie ontwikkelingen die een substantiële wijziging van de vooroorlogse opzet van Buitenveldert tot gevolg hadden. Ten eerste werd besloten om de wijk slechts tot op polderpeil op te hogen om zo zand, tijd en dus kosten te besparen. Ten tweede zou het plangebied in twee fasen worden opgehoogd. Het deel ten zuiden van de centrale grondstrook was in 1950 al geheel in bezit van gemeente en verwacht werd dat bestaande bebouwing aan de Kalfjeslaan tijdens de uitvoering van de ophogingswerkzaamheden kon worden onteigend en de volkstuinen langs de Amstelveenseweg vooruitlopend op de bouw van het zuidwestelijke deel van de wijk. Daardoor konden de werkzaamheden daar al direct beginnen, ondanks het nadeel dat de stad dan niet van binnen naar buiten werd uitgebreid, zoals het voornemen was bij de uitvoering van het AUP. In het noordelijk deel en op de locatie van de geplande centrale groenstrook lagen nog particuliere gronden en de daar aanwezige volkstuinen konden niet tijdig worden verplaatst. De uitvoering van het noordelijk deel van de wijk moest dus wachten tot het moment waarop de gemeente ook dit deel in haar bezit zou hebben. Ten derde kwam de Vrije Universiteit (VU) naar de nieuwe wijk. Deze universiteit werd vanwege de groei van studentenaantallen verplaatst van de binnenstad naar de noordelijke bebouwingsstrook van Buitenveldert, omdat hier door de voorziene sportvelden makkelijk hoogbouw was te realiseren.

In 1951 gingen Van Eesteren en Mulder op excursie naar Stockholm en Kopenhagen om opnieuw inspiratie op te doen voor grote tuinsteden. Er werd gekeken naar verkavelingsvormen, bebouwingswijzen van grote buurten die waren opgedeeld in kleinere, gevarieerd vormgegeven wijken en bouwblokken om monotonie te voorkomen. Ook de organisatie van de wijk, inclusief een omzoming door natuurlijk groen met recreatiegebieden kreeg bijzondere aandacht.

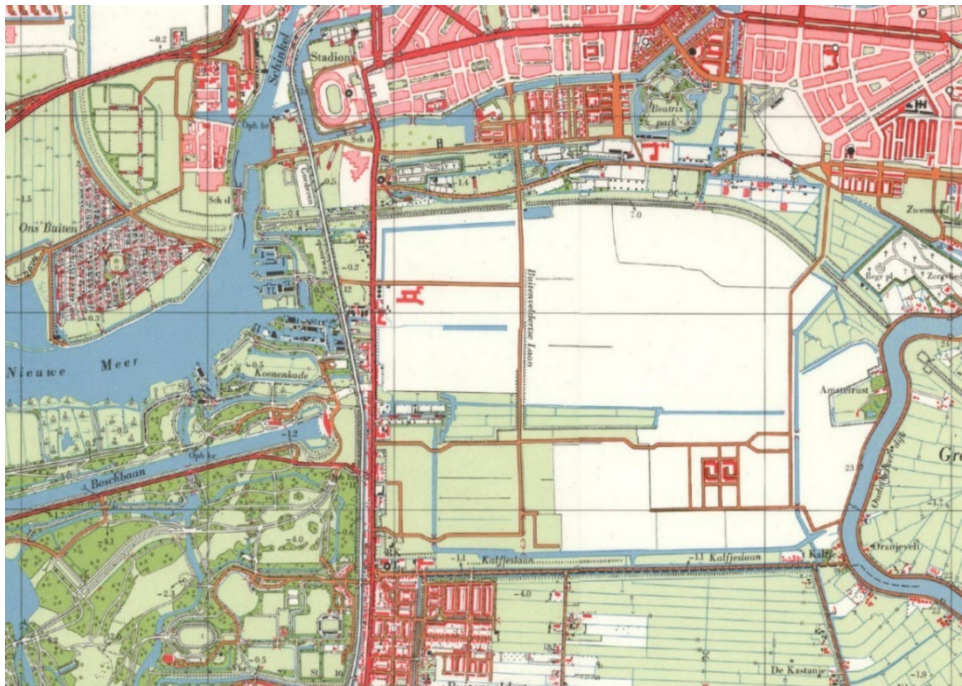
Sociale woningbouw

In 1953 besloot de gemeenteraad dat de wijk tot op polderpeil zou worden opgehoogd. Na dit proces kon de bouw van woningen beginnen. In diezelfde periode werd de planvorming van Buitenveldert hervat. De wederopbouw van de stad had echter ook invloed op de plannen voor Buitenveldert. In de Westelijke Tuinsteden was vanwege de naoorlogse woningnood al in vooral goedkopere woningen in een hoge dichtheid voorzien. Dit type woningbouw was grotendeels door de overheid gestimuleerd. Particuliere bouwbedrijven kregen in de westelijke uitbreidingsgebieden slechts beperkt de kans om te bouwen, Buitenveldert bood vanwege het karakter als wijk voor de 'beter gesitueerden' vooralsnog meer gelegenheid daartoe. Door de toenemende vraag naar woningwetbouw na de oorlog, kwam het idee van een wijk met woningen in de hogere prijsklasse echter flink onder de druk te staan. Dit leidde in 1957 uiteindelijk tot het besluit dat ook in Buitenveldert sociale woningbouw moest worden gerealiseerd, waardoor dat deel van de wijk minder verschillende woningtypen, minder verkavelingsvarianten en minder variatie in de bouwhoogte kreeg dan het zuidelijk deel van de wijk. Zo werd Buitenveldert-zuid grotendeels door particuliere bouwondernemingen bebouwd. Het noordelijke deel kende alsnog vooral sociale bebouwing.

4.1.3 Uitvoering Buitenveldert

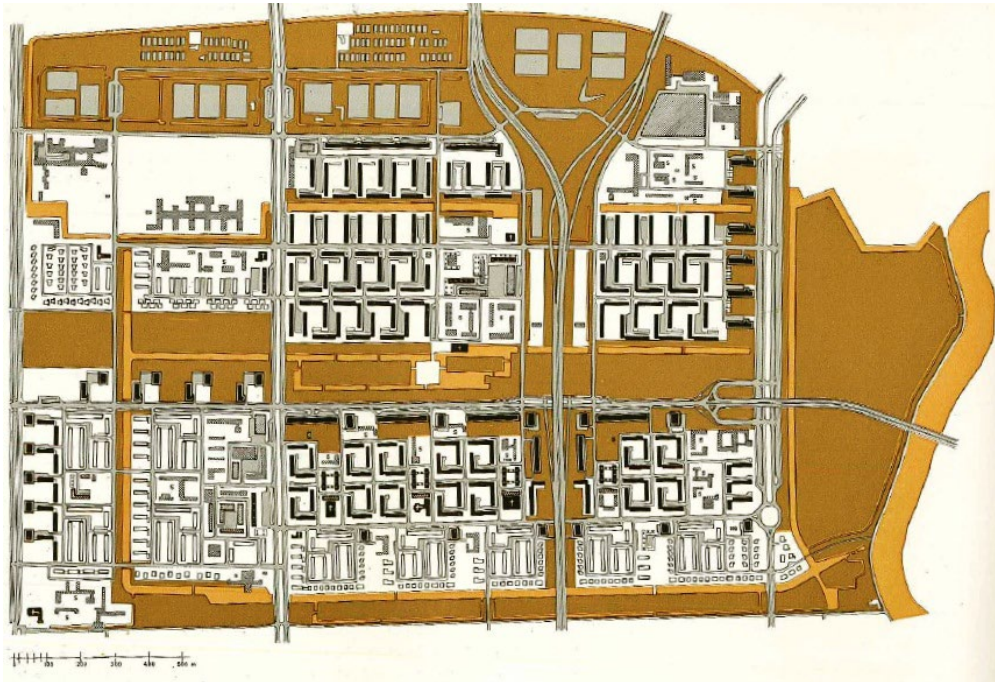
Deelplan Buitenveldert-zuid

In 1955 startte het stedenbouwkundig ontwerp van het zuidelijk deel en de schematische invulling van het noordelijk deel. Jacoba Mulder was verantwoordelijk voor het totaalontwerp van Buitenveldert. In 1955 werd gestart met de ophoging van het zuidelijk deel van de nieuwe wijk. In februari 1957 werd het ontwerp voor Buitenveldert-zuid goedgekeurd, waarna in december van dat jaar de bouw startte met het slaan van de eerste paal in de grond op de hoek van Bouvigne en Kastelenstraat. Op 2 juni 1958 werd de eerste steen gelegd voor het eerste blok huizen in Buitenveldert, op de kruising van Wamberg met Bouvigne. Op 1 mei 1959 werden de eerste woningen opgeleverd. De Binnendijksche Buitenveldertsche Polder was door de zandophoging ten behoeve van Buitenveldert inmiddels geheel door de stad verzwolgen en werd daarom in 1959 opgeheven.

Het gebied ten zuiden van Amsterdam in 1961 met in de zuidoostelijke hoek van Buitenveldert de eerste blokken huizen. Bron: Kadaster Topotijdreis 'CC-BY Kadaster 1961'.

Het officiële deelplan voor Buitenveldert werd pas in 1961 door de Gemeenteraad vastgesteld. Hierin was een totaal van 9100 woningen opgenomen, opgebouwd uit 1300 eengezinswoningen, 5300 etagewoningen van drie tot zes bouwlagen en 2500 hoogbouwwoningen van acht tot twaalf bouwlagen. Net als in de Westelijke Tuinsteden werd er nadrukkelijk rekening gehouden met bezonning en voldoende ruimte rond de woningen. Dit uitte zich in de keuze voor strook- en haakverkavelingen in een groene omgeving. Van belang hierbij is dat er binnen één woonveld geen groot contrast mocht bestaan tussen laag- midden- en hoogbouw. Door variatie in bebouwing volgens een vastgesteld systeem te laten verlopen ontstond een duidelijk onderscheid tussen de verschillende woonblokken en konden voldoende privacy en bezonning worden gewaarborgd. Ook de buurt waartoe de woonblokken behoren kreeg zo een min of meer gemeenschappelijk karakter.

Plankaart deelplan Buitenveldert uit 1961. Bron: J.J. van der Velde – Stadsontwikkeling van Amsterdam 1939-1967.

Deelplan Buitenveldert-noord

Het ontwerp voor Buitenveldert-noord werd in de periode 1957-1960 gemaakt. Het ontwerp toont een herhaling van de opzet van het zuidelijk deel. Het moest echter weer worden aangepast toen duidelijk werd dat ook in Buitenveldert sociale woningbouw moest verrijzen. De vorderingen in het zuidelijk deel waren toen al te ver om daar nog wijzigingen door te voeren. Het was daarom dat in Buitenveld-noord arbeiderswoningen in een hogere dichtheid dan aanvankelijk bedacht voor Buitenveldert zouden komen en wel geconcentreerd in het deel ten oosten van de Buitenveldertselaan. Om niet te veel af te wijken van de stedenbouwkundige opzet, werd het probleem van meer woningen realiseren opgelost door een smallere gevelbreedte toe te passen en de aanvankelijk voor bergingen bedoelde onderhuizen ook tot woningen te bestemmen.

Aan de andere kant van Buitenveldert-noord werd ondertussen voorzien in woningbouw voor een geheel andere doelgroep: in particulier opdrachtgeverschap gebouwde villa's. De strook tussen de Amstelveenseweg en de Van der Boechorststraat werd hiervoor aangewezen.

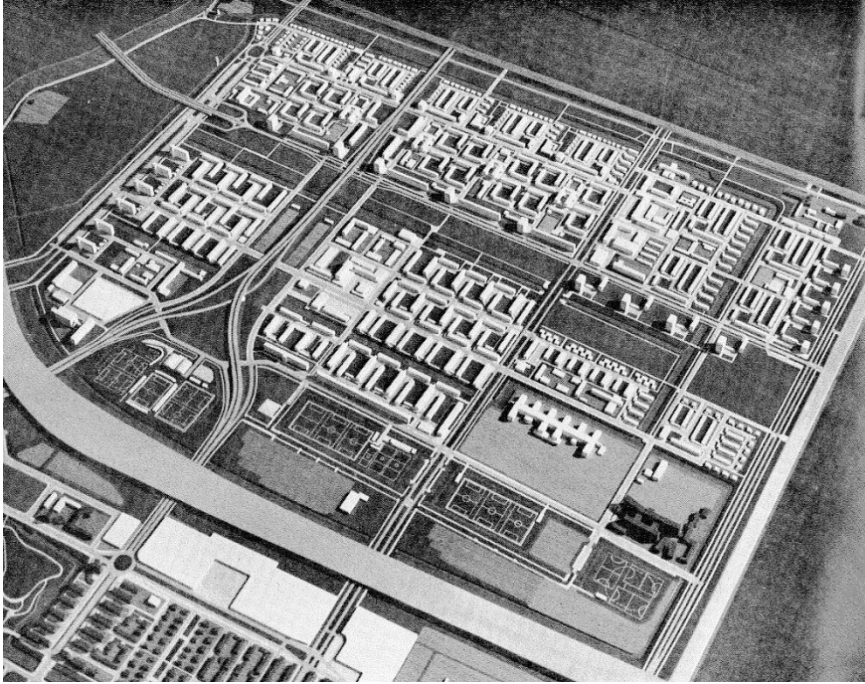

Foto van maquette in noord-zuidrichting. Bron: *Ons Amsterdam* 13, 1961.

De ambitie om met Buitenveldert een wijk te bouwen voor de hogere en hoogste huurklassen bleef ook na de oorlog een belangrijk gegeven in het ontwerp. Dit resulteerde niet alleen in een lagere bouwdichtheid, maar ook in een zorgvuldig uitgedachte compositie van de wijk en de daarin toe te passen woontypologieën. Van zuid naar noord zou de bebouwing oplopen van laag- naar hoogbouw, wat een geleidelijke overgang van het landelijk gebied naar de stad zou garanderen. Van eerder in de plannen geprojecteerde schuine verkavelingen werd afgestapt en er werd gekozen voor het volgen van de rechtlijnige polderstructuur. In Buitenveldert werd dat vertaald naar een indeling in velden met rechte verkavelingsvormen, verschillende woningtypen en variërende bouwhoogtes.

Jonge woningzoekende gezinnen demonstreren tegen de zeer dure woningen die de gemeente Amsterdam per advertentie in Buitenveldert heeft aangeboden, bij de woningen van het pensioenfonds van Philips aan de Slangenburg, 27-02-1965. Bron: Joost Evers, Nationaal Archief / Elsevier Binnenland, 2.24.05.02, 044-0964.

Infrastructuur

De nieuwe wijken buiten de ringspoorbaan kregen, overeenkomstig met de tuinstadgedachte, een hoge mate van zelfstandigheid. Wel bleef de centrale stad het oriëntatiepunt. Niet alleen de ringspoorbaan maar ook een raster van wegen moest de nieuwe wijken ontsluiten. In het deelplan voor Buitenveldert, dat in 1961 werd vastgesteld, zijn drie typen wegen te onderscheiden: hoofdwegen, wijk- en woonstraten. De voornaamste verkeersaders in noord-zuid richting zijn van west naar oost gezien de Amstelveenseweg, de Buitenveldertselaan en de Europaboulevard. De Buitenveldertselaan sluit aan op de Parnassusweg, één van de wegen uit het Uitbreidingsplan Zuid die is rechtgetrokken. De Europaboulevard sluit aan op het in het Uitbreidingsplan Zuid gelegen Europaplein. De weg werd als een brede, monumentale parkway vormgegeven en moest de wijk gaan verbinden met Amstelveen. Onder druk van hiertegen protesterende buurtbewoners kwam de verbinding met Amstelveen nooit tot stand en eindigde de weg in een rotonde in de zuidoosthoek van Buitenveldert.

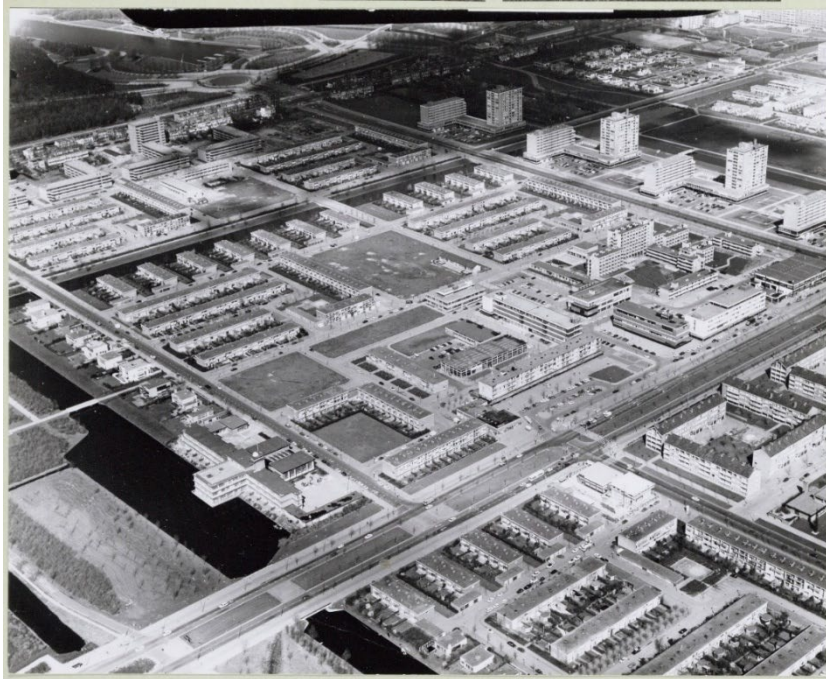
In het AUP was oorspronkelijk ook Rijksweg 3 opgenomen, een verbinding tussen Amsterdam en Rotterdam, die Buitenveldert in noord-zuid richting doorsneed. Het tracé van deze weg lag tussen de huidige Van Leijenberghlaan en de Van Heenvlietlaan. In het noorden had de weg een vertakking in V-vorm waarbij de armen moesten aansluiten op de Beethovenstraat en de Diepenbrockstraat. De voorbereidingen, de aanleg van een verhoogd dijklichaam met een breedte van 120 meter, begonnen halverwege de jaren zestig.

Luchtfoto vanaf de zuidoostelijk hoek van de wijk gezien in noordwestelijke richting (1970). Linksonder diagonaal de Kalfjeslaan. In het midden is het zandlichaam zichtbaar voor de geplande Rijksweg A3. De geleidelijke opbouw van laag- naar middel- en hoogbouw is goed zichtbaar. Bron: SAA, Dienst der Publieke Werken; Afdeling Stadsontwikkeling, 010009015669.

In 1980 werd de weg echter geschrapt omdat Rotterdam al via andere wegen bereikbaar was, waarna in 1984 een groot deel van het verhoogde tracé werd afgegraven ten behoeve van woningbouw. De westelijke arm van de V-vorm, de Beethovenstraat/Van Leijenberghlaan, is nog steeds herkenbaar.

De belangrijkste verbinding in oost-westrichting werd de Van Nijenrodeweg die oorspronkelijk het Amsterdamse Bos zou verbinden met de stadsdelen ten oosten van de Amstel. De weg zou het tentoonstellingsterrein langs de Amstel, het huidige Amstelpark, doorkruisen en middels een hoge brug over de rivier een aansluiting met Amsterdam Zuid-Oost te creëren. Die verbinding met Amsterdam Zuid-Oost is nooit gerealiseerd, zodat de Europaboulevard de oostelijke begrenzing van de wijk vormt.

Luchtfoto vanaf 't Kleine Loopveld gezien in noordwestelijke richting (1970). Het geeft een goed beeld van het hiërarchisch verkeerssysteem van hoofdwegen, wijk- en woonstraten. Diagonaal van links onder naar rechts midden de Buitenveldertselaan en van links midden naar rechts boven de Van der Boechorststraat. Boven het midden rechts diagonaal de Van Nijenrodeweg uitkomend op links boven de Amstelveenseweg, met daarachter het Amsterdamse Bos. Bron: SAA, Dienst der Publieke Werken; Afdeling Stadsontwikkeling, 010009015671.

Ontwerp van de primaire groen- en waterstructuur

Een 'volwaardige' woonomgeving – zowel in kwantitatieve als kwalitatieve zin – voor de moderne stadsbewoner moest volgens het AUP-gedachtengoed zorgen voor een actieve relatie tussen bewoner en groen. Op basis van statistisch onderzoek en de rekenmethode die in 1915 door de Duitse stedenbouwkundige Martin Wagner was ontwikkeld, werd binnen het AUP nauwgezet berekend hoeveel en op welke afstand welk type groen en recreatieve terreinen nodig waren. Het streven naar een kwalitatief hoogwaardig groensysteem kwam voort uit het al in 19de eeuw geformuleerde ideaal dat in alle steden goede leefomstandigheden voor de arbeidersklasse georganiseerd moesten worden, en dat tenminste volksparken aanwezig moesten zijn. De groene ruimte moest vrijheid en het onmisbaar geachte contact met de natuur bieden aan de stadsbewoners, een plek om fysiek en mentaal te ontspannen. Op stedenbouwkundig niveau landde dit streven voor het eerst stadsbreed in het AUP, waarin een uitgekiend groensysteem alle nieuwe wijken dooraderde en fungeerde als structurerend element van de tuinstad. Het onderliggende leidende principe was dat er in elke buurt, wijk en stadsdeel voor elke bevolkingsgroep op korte afstand vanuit de woning voldoende recreatief groen zou zijn. Ontspanning en recreatie waren in het AUP nauw verbonden met het groensysteem. Dit sloot aan op het in die tijd opkomende idee van vrije tijd en stedelijke recreatie. Dat de natuur met groene

recreatieve voorzieningen van zulke grote waarde werden geacht binnen het AUP blijkt duidelijk uit de Nota van Toelichting, waarin het langste hoofdstuk dat over ontspanning is. In het AUP werd voorzien in verschillende soorten recreatieve voorzieningen: sport- en speelplekken, school- en volkstuinen en parken die binnen enkele minuten lopen van de woning liggen. Deze voor meer dagelijks gebruik bedoelde recreatie- en groenvoorzieningen werden in het AUP aangevuld met algemene recreatiegebieden die voor de zon- en feestdagen waren bedoeld, zoals het Amsterdamse Bos en de Sloterplas en omgeving.

Vanwege de nieuwe, structurerende rol van groen, werden er groensupervisors aangesteld bij de uitwerking van de tuinsteden. Het was hun taak om de belangrijke rol die binnen het AUP werd weggelegd voor de groenstructuur vorm te geven en zo de relaties tussen de stedelijke bebouwing en het omringende landschap, tussen de bebouwde en onbebouwde ruimte binnen de wijken en tussen de bewoners en de natuur te waarborgen. Het bestaande landschap werd daarbij niet als leidraad genomen, maar bleef alleen daar behouden waar dat volgens de ontwerpers in het plan paste. Het resulteerde in een zorgvuldig uitgedacht groensysteem met een gelaagde opzet en in nauwe samenhang met de bebouwing en infrastructuur ontworpen.

Bestaand natuurschoon bevond zich doorgaans aan de randen van de wijk. De overgang tussen het onbebouwde, buitenstedelijk gebied en de bebouwing van de stad werd geleidelijk doorgevoerd, doordat aan de stadsranden groene functies zoals tuinbouw, volkstuinen en sportterreinen werden gesitueerd. Deze grootschalige groen- en recreatievoorzieningen waren bedoeld voor dagrecreatie en gebruik op zon- en feestdagen. Op het tweede niveau in het groensysteem, het wijkniveau, moesten parken en plantsoenen langs belangrijke wegen en waterlopen voorzien in het dagelijks contact met de natuur. In de vormgeving daarvan stond een stedelijk karakter voorop. Semi-openbare, groene hoven vormden op buurtniveau de derde trap in het groensysteem. Op woonniveau werd de groenaanleg van de straten samen met de particuliere tuinen als laatste schakel in het groensysteem bedacht. Samen vormden de verschillende, aan elkaar geschakelde niveaus een groen netwerk dat de mogelijkheid zou bieden om vanuit de woning tot aan het open landschap in een groene omgeving te verblijven.

Evenals in de overige AUP-wijken werd ook in Buitenveldert de groen- en waterstructuur een belangrijk onderdeel van de orthogonale ruimtelijke opzet van de wijk, met dezelfde gelaagde opbouw van groen op verschillende niveaus. Vanaf het begin van de plannen voor Buitenveldert was duidelijk dat deze wijk optimaal gebruik kon maken van het al aanwezige natuurschoon: ten oosten grensde het plangebied aan de Amsteloevers en ten zuiden aan 't Kleine Loopveld, de oude verbindingsweg tussen de Amstel en de Amstelveenseweg die met annexatie in 1921 in Amsterdam kwam te liggen. De geplande aanleg van het Amsterdamse Bos ten westen van de wijk en van een groenstrook met sportterreinen in het noorden maakten dat Buitenveldert zou worden omringd door groen dat zich vervolgens in de wijk zou voortzetten. Daarbij was een belangrijke rol weggelegd voor een groot, centraal gelegen wijkpark dat de twee groene scheggen

ten oosten en westen van Buitenveldert – de Amstelscheg en het Amsterdamse Bos – met elkaar zou verbinden. De hoofdontsluitingswegen – die aantakten op de belangrijkste wegen in het Plan Zuider Amstelkanaal en Plan Zuid – waren als royale lanen gedacht met brede groenstroken met meerdere rijen bomen. De lanen deelden tezamen met de singels, die ter afwatering van het gebied dienden, de wijk op in velden waar bebouwing en (semi-)openbaar groen elkaar afwisselden.

Luchtopname in westelijke richting (1981). Op de voorgrond het Amstelpark en de Europaboulevard. In het midden sluit het Gijsbrecht van Aemstelpark daarop aan. Bron: SAA, Archief van de Dienst Ruimtelijke Ordening: foto's afdeling B, B00000035819.

In 1959 nam landschapsarchitect Catharina Polak Daniels de rol van groensupervisor op zich voor Buitenveldert-noord. Voor Buitenveldert-zuid werd geen groensupervisor aangesteld aangezien in dit plan geen gemeenschappelijke tuinen waren opgenomen, zodat hier geen taak voor een supervisor werd voorzien om een goede coördinatie te krijgen tussen openbaar groen en gemeenschappelijke tuinen te realiseren.

In het deelplan voor Buitenveldert uit 1961 is het groensysteem zoals dat in het plan op hoofdlijnen al was vastgelegd meer gedetailleerd uitgewerkt. Een belangrijk aspect van het groen is de recreatieve functie die het vervult en daarbinnen nemen speelplekken weer een bijzondere positie in. De speelplaatsen werden ontworpen in samenhang met de openbare ruimte, het groen en de stedenbouwkundige structuur. Op drie plekken in de wijk werden speelplaatsen voor oudere jeugd gerealiseerd, terwijl de speelplaatsjes in de hoven alleen bestemd waren voor kleuters. Daarbij werd de vormtaal van de speelplekken ondersteund door de groenstructuur, binnen de hoven als onderdeel van het geheel.

De groene oever van de Amstel werd daarin bestemd tot permanent tentoonstellingsterrein in een parklandschap, het latere Amstelpark. Het centraal gelegen wijkpark, dat al op de eerste ontwerpen van de wijk als groene as was ingetekend, vormde nog steeds een belangrijk, bepalend onderdeel van de wijk. Het werd echter niet door de afdeling Beplantingen ontworpen, zoals dat voor parken in andere AUP-wijken wel het geval was. In 1959 was een prijsvraag uitgeschreven voor wat later het Gijsbrecht van Aemstelpark zou gaan heten.

Gijsbrecht van Aemstelpark

Doorgaans werden de parken in het AUP ingericht door de afdeling Beplantingen. Voor het geplande grote park in Buitenveldert schreven de Bond van Nederlandse Tuinarchitecten (BNT) in samenwerking met de gemeente Amsterdam in 1959 echter een prijsvraag uit voor de inrichting van het 2 km lange, 350 meter brede en in totaal 5 hectare metende park. De deelnemers werd gevraagd om zelf een invulling van de groenstrook en een voorstel voor de programmering van het park doen. Ze moesten echter wel rekening houden met een aantal randvoorwaarden, waarvan de belangrijkste waren dat de groenstrook het Amstelpark met het Amsterdamse Bos moest verbinden, dat een viertal noord-zuid lopende straten (Van der Boechorststraat, Buitenveldertselaan en de beide straten aan weerszijden van de rijksweg naar Rotterdam) het park zou doorsnijden en dat in het park een brede strook gereserveerd moest blijven voor de aanleg van de rijksweg naar Rotterdam op een talud van 5,30 m hoog, die in het verlengde zou komen te liggen van de Beethovenstraat en de Scheldestraat (nu: de strook tussen Van Lijenberghlaan en Van Heenvlietlaan). Daarnaast lagen de noordelijke en zuidelijke oeverlijn van het kanalenstelsel en de plek van de noord-zuid lopende waterlopen al vast, evenals de locaties van het tennispark op het oostelijke uiteinde en het gemaal naast de Van Lijenberghlaan.

De jury, bestaande uit C.P. Broerse (voorzitter BNT), F.G. Breman (Hoofd afd. Beplantingen), J.T.P. Bijhouwer (voormalig groensupervisor van het AUP, landschapsarchitect en hoogleraar in Wageningen), C. van Eesteren (stedenbouwkundige Amsterdam) en B. Merkelbach (stadsbouwmeester en supervisor Buitenveldert), beoordeelde alle inzendingen en verkoos het ontwerp met het motto "Bomen" van Wim Boer tot winnaar.

Boer was begin 1960 al aangesteld als groensupervisor van Osdorp en hij was dus zeer bekend met de ambities van het AUP. Hij wist die in zijn ontwerp voor het Gijsbrecht van Aemstelpark te vertalen naar een park dat in zijn inrichting en programmering goed aansloot op het stedelijke karakter dat voor de wijkparken in het AUP was voorzien.

Luchtfoto in zuidwestelijke richting (1970). In het midden diagonaal het Gijsbrecht van Aemstelpark. Bron: SAA, Archief van de Dienst Ruimtelijke Ordening: foto's, 010009015675.

In de periode 1961-1968 werd het ontwerp in samenspraak met Boer nader uitgewerkt. Boers ontwerp was met name richtinggevend voor het middendeel van het park, tussen de Van Lijenberghlaan en de Buitenveldertselaan. Het oostelijk en westelijk deel werden ingericht door Publieke Werken. In de uitwerking werd het ontwerp weliswaar op belangrijke punten aangepast, de algemene opzet bleef intact. Een voorstel van groensupervisor Polak Daniels uit 1962 om in het park een zogenaamde Robinson-speelplaats aan te leggen haalde het niet. In de 'nette buurt' in wording werd zo'n ruig vormgegeven plek voor vrij kinderspel niet op zijn plaats geacht. Later zou er alsnog een Robinson-speelplaats worden aangelegd. In 2015 is het oostelijke deel van het park aangewezen als rijksmonument.

Amstelpark

In het AUP (1935) fungeerden de Amsteloevers als een van de groene scheggen die de natuur tot diep in de stad moesten brengen. Voor de westelijke oever waren parken bedacht die elk een bijzondere, stedelijke functie zouden krijgen waaronder ook een 'tentoonstellingsterrein'. Het terrein zou de stad voorzien van een permanente voor de organisatie van grote internationale exposities.

Een dergelijk terrein moest aan enkele belangrijke eisen voldoen: het moest een aantrekkelijk verblijfsgebied voor bezoekers zijn, ruimte kunnen bieden aan zowel aan grote als kleine exposities en goed bereikbaar zijn. In Zuid, ten zuiden van de ringspoorbaan en ten oosten van de aan te leggen wijk Buitenveldert, werd een terrein gevonden dat aan deze eisen kon voldoen. Het

kon bovendien door middel van de centraal in Buitenveldert geplande parkstrook verbonden konden worden met het Amsterdamse Bos.

De planvorming van het tentoonstellingsterrein werd mede door de vertragingen van de aanleg van de wijk Buitenveldert pas voortgezet in de jaren 1960. In mei 1963 werd een eerste plan gemaakt en de uitvoering startte aan het einde van datzelfde jaar. Archiefonderzoek (Emmerik en Voerman, 2022) heeft geen uitsluitsel kunnen geven over de ontwerper van het terrein. Wel is duidelijk geworden dat Jacoba Mulder een ontwerp op grote lijnen had gemaakt dat door de afdeling Beplantingen nader werd uitgewerkt. Het ontwerp toont een heel andere vormgeving dan in die jaren gewoon was bij het ontwerpen van parken binnen het AUP. In plaats van een duidelijk stedelijk karakter met een geometrische opzet en een op de moderne bewoner toegespitste programmering, werd het tentoonstellingsterrein 'natuurlijker' vormgegeven volgens het idioom van de Engelse landschapsstijl. Het resultaat is een heuvelachtig terrein waarin strategisch geplaatste boomgroepen ruimtes markeren en open grasvelden die doorkijkjes bieden. Slingerende paden hebben echter plaatsgemaakt voor brede, geknikte paden die de verschillende 'tentoonstellingskamers' met elkaar verbonden.

Luchtfoto met rechts het Amstelpark en links daarvan de Europaboulevard (1972). Bron: SAA, Archief van de Dienst Ruimtelijke Ordening: foto's afdeling B, B00000034125.

De eerste grote manifestatie die op het terrein plaatsvond, was De Floriade 1972. Het toen nog nieuwe Amstelpark bood ruimte aan een deel van het totale tentoonstellingsterrein, waartoe ook het Beatrixpark behoorde en een deel van het dijklichaam waarop later de Ringweg Zuid en het Station Amsterdam RAI werden aangelegd. Egbert Mos, hoofdtuinarchitect van de afdeling

Bepantingen, had de leiding over de aanleg en inrichting voor deze wereldtuinbouwtentoonstelling. In 1970 werd een 'ontwerpcommissie' samengesteld, waarin naast Mos ook tuinarchitect Henk Barkhof, organisator Jac. Kleiboer, tentoonstellingsmaker J.P. Van Oostrum en architect Arnold Oyeveaar van bureau Oyeveaar, Stolle en Van Gool zaten. De laatste werd verantwoordelijk voor de gebouwde objecten van de Floriade.

Vanaf 1965 werd aan het ontwerp gewerkt en vanaf 1967 werd gestart met de aanleg. Bestaande beplanting werd uitgedund, gerooid of aangevuld. De loop van paden werd aangepast, er kwam een grote vijver in het park en er werden verschillende tentoonstellingstuinen en -kassen aangelegd. Een kabelbaan en rails voor het Floriadetreintje verbonden de verschillende locaties met elkaar.

Van maart tot oktober 1972 bezochten maar liefst 5 miljoen bezoekers de Amsterdamse Floriade. Toen de tentoonstelling eindigde, lieten vele bewoners weten het Floriadeterrein inclusief de inrichting voor de stad te willen behouden. Begin 1973 ging de gemeenteraad akkoord met het behoud van het terrein dat vanaf die tijd het 'Amstelpark' zou heten. In eerste instantie was het idee om veel van de Floriade tuinen en gebouwde onderdelen te behouden. De tijd leerde dat dit echter aanzienlijke kosten en arbeidsinzet met zich mee zou brengen. Sindsdien hebben verschillende renovaties van het park voortgebouwd op het oorspronkelijke concept van het voormalige Floriade terrein. In 2022 is het park aangewezen tot gemeentelijk monument.

Architectuur

Om toe te zien op de kwaliteit van de architectuur werden binnen het AUP supervisors aangesteld. Voor Buitenveldert-zuid werd Ben Merkelbach in eerste instantie aangesteld als supervisor voor de particuliere woningbouw, vanwege zijn eerder behaalde resultaten in Slotervaart. Daar hadden de bouwers gezamenlijk voor dezelfde architecten gekozen, wat ook voor Buitenveldert wenselijk werd geacht. Dat hij inmiddels tot Stadsbouwmeester was benoemd, werd als een voordeel gezien. Piet Zanstra werd supervisor voor de woningwetbouw in zuidoostelijk Buitenveldert. Henri Zwiers kreeg in 1959 het supervisorschap over Buitenveldert-noord.

Zanstra werd in 1960 op eigen verzoek ontheven als supervisor van het oostelijk deel van Buitenveldert-zuid. Bij zijn benoeming was dit deel nog vrijwel geheel bestemd voor woningbouw door woningbouwverenigingen. Echter, de bouw van de onder zijn supervisie staande hoven en torenflats konden door omstandigheden niet meer worden uitgevoerd door de woningbouwverenigingen. N.V. Amsterdamse Bouwmaatschappij "Buitenveldert" nam de bouw over en Zanstra ontwierp enkele gebouwen daarvoor. Merkelbach nam daarna de supervisie over geheel Buitenveldert-zuid op zich.

Om voor de doelgroep van beter gesitueerde bewoners aantrekkelijke woningen met fraaie plattegronden te ontwerpen, werden architecten van naam uitgenodigd. Zij zouden de plattegronden en gevelschetsen maken, die dan in samenwerking met een bouwkundig bureau verder werden uitgewerkt. De architecten moesten rekening houden met hetgeen is voorgeschreven in de Richtlijnen voor de stichten woonbebouwing voor het plan "Buitenveldert"

(zuidelijke deel). Daarin waren voorwaarden vastgelegd voor de maat- en uitvoering van de woningen, het aantal bouwlagen en de aantallen voor bijzondere doelgroepen, zoals bejaarden en ongehuwden. Ook schreef het de hoeveelheid slaapkamers per woning voor, de situering van autoboxen en de hoogte, plaats en uitvoering van erfafscheidingen. Een extra punt van aandacht vormde de uitvoering van de daken. De Gemeentelijke Woningdienst wilde dat de woningwetbouw van drie etages werd voorzien van een kap, terwijl Publieke Werken en de supervisors graag in de hele wijk platte daken zagen. Uiteindelijk werd een compromis gesloten: voor alle woningbouw van drie lagen ten westen van de Rotterdamse weg was in de richtlijnen een kap voorgeschreven. Ten oosten van de Rotterdamse weg zou de supervisor het bepalen. Naarmate de realisatie van de wijk vorderde, vormde ook de bouw van de villa's en bungalows een punt van aandacht. Het bleek dat de breedte van de kavels van de bungalows ten noorden van de Kalfjeslaan afhankelijk was van de binnengekomen aanvragen. Het resulteerde in kavels van verschillende grootte, wat onwenselijk werd geacht. Voor de villawijk in Buitenveldert-noord werd dan ook besloten om deze gedeeltelijk voor bungalows te bestemmen, in een verhouding van 1 tot 1 tot het aantal villa's. De zorgen bij het hoofd van de afdeling Stadsontwikkeling betroffen echter ook de architectonische vormgeving van deze buurt. Supervisor Zwiers voorzag geen probleem in de coördinatie daarvan. Wel werd het zeer wenselijk geacht om elk complex in één architectenhand te houden en gegadigden zouden hierop worden gewezen. Het resulteerde in enkele complexen van aaneengeschaalde bungalows, zoals de patiowoningen, die een experiment vormden voor een nieuwe manier van de inrichting van een villapark.

Gedeeltelijke decentralisatie

Binnen het AUP was het niet de bedoeling dat de uitbreidingswijken geheel op zichzelf zouden functioneren. De bestaande, oude binnenstad bleef de aangewezen plek voor veel voorzieningen, die de bewoners van de nieuwe wijken konden bereiken via de vanuit de bestaande stad naar de uitbreidingswijken doorgetrokken tramlijnen en hoofdwegen. Wel kregen de AUP-wijken allemaal hun eigen kerken, onderwijsgebouwen en een wijkgericht winkelaanbod.

Ook in Buitenveldert werd naast een uitgebreid woningbouwprogramma voorzien in een groot aantal gebouwen met een openbare of commerciële functie. In Buitenveldert-zuid verrezen drie kerken aan de Van Boshuizenstraat. Buitenveldert-noord kreeg twee kerken aan de Arent Janszoon Ernststraat. In Buitenveldert was ook een groot aantal lagere- en middelbare scholen voorzien. Commerciële functies, hoofdzakelijk winkels, werden door Buitenveldert verspreid. In de eerste aangelegde AUP-wijken volgden de wijkgerichte winkelvoorzieningen nog een opzet zoals die in de bestaande stad was te zien: een marktplein en een traditionele winkelstraat. In latere wijken werd dit model al vervangen door de aanleg van een reeks winkelpleinen. Alleen in Buitenveldert kwamen er zelfstandige grote winkelclusters met een hoogwaardig winkelaanbod. Winkellinten aan de Buitenveldertselaan en de Arent Janszoon Ernststraat en het grote winkelcentrum Gelderlandplein konden een dergelijke grote wijk bedienen en tegemoetkomen aan de wensen van de meer-bemiddelde bewoners van Buitenveldert. Een nieuwe winkelsituatie

werd ontwikkeld voor de buurt rondom de Kastelenstraat. Vanuit het winkellint aan de Buitenveldertselaan werd een winkelverbinding door de wijk in oostelijke richting bedacht. Omsloten beschutte winkelpleintjes, met elkaar verbonden via een brede voetweg en op een unieke manier gemengd met woningbouw, zouden de buurt een geheel eigen karakteristiek geven.

Een van de winkelhoven in de Kastelenstraat, Bij Zuid-Hollandstraat; gezien in westelijke richting (1966). Bron: SAA, Beeldbank, 010122003882.

Het net opgeleverde winkelcentrum Gelderlandplein (1968). Bron: SAA, Beeldbank, 010028000850.

Naast de voor Buitenveldert bedoelde voorzieningen vonden in de wijk ook een drietal wijkoverstijgende voorzieningenterreinen hun plek. Ten eerste werd in het noordwesten van de wijk een groot terrein gereserveerd voor de Vrije Universiteit (VU) en het bijbehorende universitair ziekenhuis. Dit terrein was aan het begin van de jaren vijftig in het bezit van de universiteit gekomen, die er een nieuwe campus wilde ontwikkelen. Het universiteitscomplex kreeg vanaf de tweede helft van de jaren zestig vorm met de bouw van het hoofdgebouw, het academisch ziekenhuis en de bètafaculteit. Ten tweede werd het geplande sportcomplex tussen de ringbaan en de woongebieden van Buitenveldert-noord beschouwd als een terrein dat de stad in grotere omvang zou dienen. Het tentoonstellingsterrein tussen de Amstel en de Europaboulevard was tenslotte strategisch geplaatst in de nabijheid van de ringbaan, het toekomstig op te richten station Zuid en het Europaplein waar het nieuwe congrescentrum RAI verrees. Het zou op die manier een voorziening met nationale, misschien zelf internationale allure kunnen worden.

4.1.4 Latere ontwikkelingen

In de oorspronkelijke opzet werd de wijk in noord-zuidrichting doorsneden door het geplande tracé van de Rijksweg 3. Deze ringweg is nooit gerealiseerd en het tijdens de aanleg van Buitenveldert opgeworpen zandlichaam werd eind jaren 1980 afgegraven. In Buitenveldert-noord werd de vrijgekomen ruimte ingevuld met woningbouw een met winkelvoorzieningen die aansluiten op het Gelderlandplein. Het winkelcentrum Gelderlandplein heeft een ingrijpende gedaantewisseling ondergaan. Het is van een open winkelplein met galerijen getransformeerd tot een overdekt winkelcentrum waaraan kantoren, een hotel en woningen zijn toegevoegd. In Buitenveldert-zuid werd op de open plek het Joods zorgcentrum Beth Shalom gebouwd. De latere bebouwing is als zodanig goed herkenbaar in het verder zeer samenhangend vormgegeven Buitenveldert.

Een tweede grote ontwikkeling op stedenbouwkundig vlak is de totstandkoming van de Zuid-As, vanaf eind jaren 1990. Hierdoor is de groenstrook met sportvelden aan de noordzijde van Buitenveldert langzaamaan steeds kleiner geworden.

Naast deze twee grote stedenbouwkundige ontwikkelingen is er her en der bebouwing vervangen of toegevoegd. Enkele daarvan tasten het aan de wijk ten grondslag liggende stedenbouwkundig concept enigszins aan. Een voorbeeld hiervan is de strook (middel)hoogbouw die in 2020 is toegevoegd aan het Giessenburg, tussen het tweede Kastelenplein van links en de daar gelegen kerk. Deze verstoort de oorspronkelijk zorgvuldig vormgegeven balans van functiemenging en bouwhoogtes die zo kenmerkend is voor Buitenveldert in zijn geheel en de Kastelenbuurt in het bijzonder.

Op het vlak van het straatbeeld en de architectuur hebben zich over het algemeen weinig grote wijzigingen voorgedaan. Woonblokken zijn gerenoveerd en enkele van de stroken woningbouw ten zuiden van de Arent Janszoon Erstraat zijn opgetopt van vier naar vijf lagen. In de buurten Cannenburg-Herinkhave e.o en in Opveld e.o. zijn villa's verbouwd of hebben plaatsgemaakt voor

nieuwbouw. Dit is in de buurt Opveld e.o. meer het geval dan in de buurt Cannenburg-Herinkhave e.o. In enkele gevallen is de tuin geheel of deels van een hoog hek voorzien, wat ervoor zorgt dat de beleving van het geschakelde groensysteem ter plekke is aangetast. Van een groot deel van de drive-in woningen in Buitenveldert is de garage bij de woning getrokken.

Andere wijzigingen in het straatbeeld betreffen met name enkele voorzieningengebouwen die zijn vervangen door nieuwbouw, zoals de voormalige Pieter van Foreestkliniek aan Walborg 2, waar nu op nagenoeg dezelfde footprint een kantoorgebouw (2021-2023) staat. Verder springt de nieuwbouw nabij de kruising Van Nijenrodeweg-Buitenveldertselaan in het oog (2019-2022) en de renovatie en uitbreiding van het winkelcentrum Gelderlandplein (2013-2016).

Ondanks bovengenoemde ontwikkelingen is Buitenveldert in vergelijking met de andere tuinsteden uit het AUP opvallend goed bewaard gebleven. De openbare ruimte heeft geen grote wijzigingen ondergaan. Het groen is nu volgroeid en zorgt ervoor dat het beeld dat de ontwerpers van Buitenveldert voor ogen hadden nu tot volle wasdom is gekomen. Er hebben geen grootschalige vernieuwingsprocessen plaatsgevonden, waardoor ook de oorspronkelijke stedenbouwkundige opzet en bebouwing nog aanwezig zijn.

De manier waarop Van Eesteren en Mulder in Buitenveldert vorm hebben gegeven aan de maat en schaal van de bebouwing en aan de afwisseling tussen bebouwd en onbebouwd is bekend vanuit de AUP-principes. In Buitenveldert is die echter heel gebiedsspecifiek uitgewerkt, vanwege de ambities die voor de nieuwe zuidelijke uitbreiding werden gesteld. De stedenbouwkundige onderlegger, ruime en groene opzet van de wijk, de nadere invulling daarvan met bebouwing, de functiemenging, de kwaliteit van de voorzieningen en van de woningen, die groter en beter zijn gebouwd dan die in de andere tuinsteden, dragen nog steeds bij aan de stedenbouwkundige kwaliteit van Buitenveldert. Het maakt Buitenveldert tot een zeer gewaardeerde wijk onder haar bewoners en gewilde plek in Amsterdam om te wonen.

5 Historisch stedenbouwkundige analyse

5.1 Stedenbouwkundige structuur

Hoofdropzet

AUP-wijken kennen een kenmerkende stedenbouwkundige structuur die een gelaagde compositie van verkeerswegen, groen- en waterstructuur en bebouwing(svelden) daartussen laat zien. Er bestaat een sterke samenhang tussen openbare ruimte, bebouwing en groen: een stelsel van (hoofd)verkeersaders en het zich door de wijk vertakkende groensysteem bepalen de stedenbouwkundige hoofdropzet. Dit raamwerk kadert de bebouwingsvelden in die op diverse manieren zijn uitgewerkt door verschillende typen verkavelingseenheden, woonvormen en bouwhoogtes toe te passen. Velden die een herhaling van stempels kennen, vormen samen een buurt. Hoogbouw vormt geen – zoals in Plan Zuid – beëindiging van formele zichtlijnen, maar wordt ingezet om hoofdverkeerswegen te begeleiden. Ook de bijzondere gebouwen worden niet in zichtlijnen geplaatst, maar vaak naast kruispunten op de grens tussen verschillende bebouwingsvelden of woongebieden.

Ook in Buitenveldert wordt de stedenbouwkundige hoofdropzet bepaald door het stelsel van (hoofd)verkeersaders en het zich door de wijk vertakkende groensysteem met watergangen. Wat Buitenveldert onderscheidt van de Westelijke Tuinsteden is een veel lagere bebouwingsdichtheid, een ruimer gedimensioneerd groensysteem en een rijkere variëteit in patronen van verkavelingstypen, bouwhoogtes en woonvormen. Deze elementen gaan een genuanceerde wisselwerking met elkaar aan en zijn ingezet om vorm te geven aan de overgangen tussen natuurlandschap en stedelijk gebied en tussen groengebieden en bebouwingsvelden. Het resultaat is dat Buitenveldert bestaat uit vijf verschillende woonbuurten die elk een eigen ruimtelijke opbouw, karakter en kwaliteit hebben.

Groen- en infrastructuur

Buitenveldert ligt tussen de A10 en Amstelveen en wordt begrensd door drie groengebieden van formaat. De Amstelscheg en het Amsterdamse Bos vormen de oostelijke en westelijke begrenzing van de wijk. Het Kleine Loopveld vormt de zuidrand van Buitenveldert en de afgrenzing naar Amstelveen toe. De Amstelscheg en het Amsterdamse Bos worden met elkaar verbonden door een centraal in de wijk gelegen groene hoofdas: het Gijsbrecht van Aemstelpark. Dit park, dat in de eerste ontwerpen voor de wijk al was opgenomen als groene as, vormt een structuurbepalend onderdeel van Buitenveldert.

In het noordelijke deel van de wijk ligt ten noorden van de Arent Janszoon Ernststraat een waterloop met groene oevers die als derde groene oost-west as fungeert. Deze vormt als het ware een kleinschalige pendant van het Gijsbrecht van Aemstelpark. Haaks op de grote groengebieden in oost-west richting lopen de noord-zuid georiënteerde grote verkeersaders Buitenveldertselaan, het geplande verhoogde tracé van de Rijksweg (thans de Van Leijenberghlaan en de Van

Heenvlietlaan) en Europaboulevard. De De Boelelaan, Arent Janszoon Ernststraat en de Van Nijenrodeweg fungeren als belangrijke oost-westassen in de wijk. Tezamen vormen deze elementen een orthogonaal patroon van lijnen en velden.

De stedenbouwkundige Anna Vos sprak van de Schotse ruit om de stedenbouwkundige en ruimtelijke compositie van de AUP-wijken goed te duiden. Een dergelijk patroon wordt gemaakt door met afwisselende stroken gekleurde draden te weven, zowel in de schering als in de inslag, met rechte hoeken ten opzichte van elkaar. Het resultaat is een symmetrische indeling van lijnen en kleurblokken, die zich in verticale en horizontale richting herhalen, zo een harmonieus geheel vormend. Het bijzondere aan Buitenveldert is nu juist dat er geen sprake is van zich in alle richtingen herhalende blokken, maar van bebouwingsvelden met verschillende verkavelingsvormen, woningtypen en bouwhoogtes, die op belangrijke schakelpunten in de stedenbouwkundige structuur in elkaar overgaan en elkaar overlappen. Het zijn juist deze 'weeffouten' in de Schotse ruit die Buitenveldert tot een zeer precies doordachte en evenwichtige stedenbouwkundige compositie maken.

Bouwhoogtes

Kenmerkend voor met name het deel tussen de De Boelelaan, Europaboulevard, Kalfjeslaan en Buitenveldertselaan is de gestempelde opbouw per oost-west strook waarbij het geplande verhoogde tracé van de Rijksweg min of meer als spiegellijn fungeert. Vanwege de in twee fases uitgevoerde bouw van Buitenveldert zijn er grote verschillen in bebouwingskarakter tussen Buitenveldert-zuid en -noord. In Buitenveldert-zuid is een duidelijke scheiding van woningtypen doorgevoerd, oplopend van laagbouw aan de zuidzijde en hoogbouw aan de Van Nijenrodeweg aan de noordzijde. Deze hoogbouw vormt niet alleen een karakteristieke en grootse begrenzing van de brede parkstrook. Vanwege de noodzakelijke afstand tussen de hoogbouw en de zuidelijk daarvan gelegen laagbouw, ontstaat er 'als vanzelf' een groene overgangsruiimte, waar plek is voor het plaatsen van functies zoals kleuterschooltjes, speelplaatsjes en dergelijke.

In Buitenveldert-noord bevinden zich zowel villa's als luxe woningbouw en een hoger aantal woningwetbouwwoningen. Verder onderscheidt Buitenveldert zich in morfologisch opzicht van de Westelijke Tuinsteden, omdat er veel drielagige woningbouw in hovenverkaveling is toegepast in plaats van vierlagige woningbouw in strokenverkaveling. De hoogbouw in Buitenveldert is niet alleen als stedenbouwkundig accent ingezet, maar is nadrukkelijk als luxe woonvorm bedoeld. Dit toont wederom de welvaart die men voor ogen had in Buitenveldert; in de bouwtijd was het immers nog erg kostbaar om hoogbouw met liften te bouwen. De langs de Europaboulevard en Amstelveenseweg geprojecteerde hoogbouw zou de bewoners bovendien een vergezicht bieden over de aangrenzende grote groengebieden, respectievelijk het toekomstige tentoonstellingsterrein met in de verte de Amstel en het weids uitstrekken groen van het Amsterdamse Bos. Ten slotte kent Buitenveldert bijzondere typen woningen, zoals de patiowoningen en de drive-in woningen.

Verkaveling per buurt

De vijf buurten die in Buitenveldert worden onderscheiden, zijn: de Arent Janszoon Ernststraat e.o. en Cannenburg – Herinkhave e.o. in Buitenveldert-noord, Soetendaal e.o., Opveld e.o. en de Kastelenbuurt in Buitenveldert-Zuid.²

Arent Janszoon Ernststraat e.o.

Uitsnede van de Ordekaart AUP, waarop met donkerblauwe contouren de verschillende clusters van verkavelingseenheden staan aangegeven. Bron: maps.amsterdam.nl.

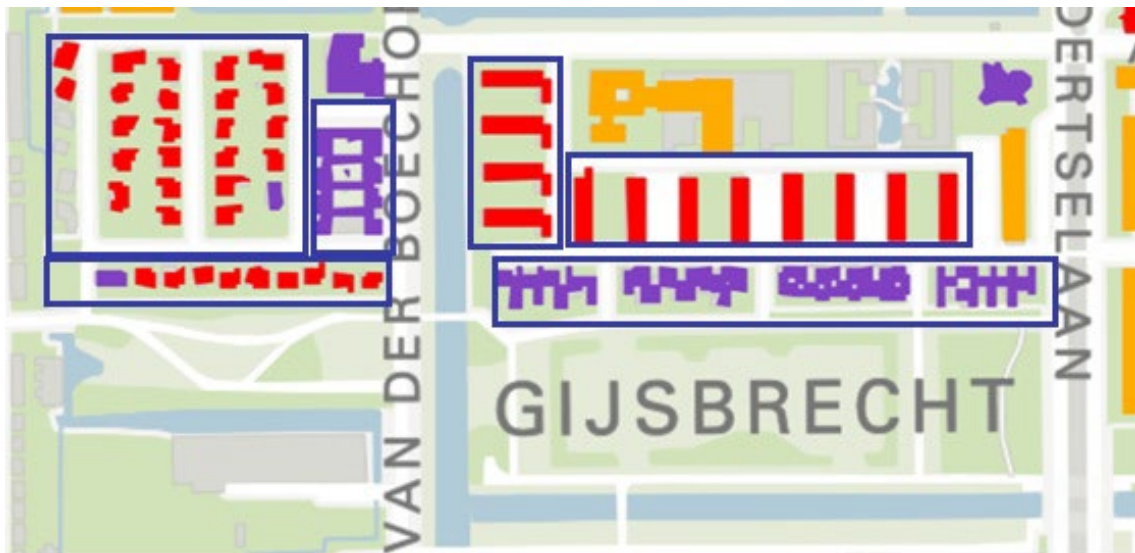
De buurt wordt begrensd door De Boelelaan aan de noordzijde, de Europaboulevard aan de oostzijde, het Gijsbrecht van Aemstelpark aan de zuidzijde en de Buitenveldertselaan aan de westzijde. De buurt wordt in tweeën gedeeld door het voormalige tracé van de geplande Rijksweg, met aan weerszijden daarvan de Van Heenvlietlaan en de Van Leijenberghlaan, die in het noorden aansluit op de Van Beethovenstraat.

Deze buurt is vanaf het begin van de jaren zestig grotendeels bebouwd met middelhoge etagebouwblokken in de sociale sector. Het kent daardoor minder variatie in verkavelingsvormen, bouwhoogte en woningtypen dan de rest van Buitenveldert. Het merendeel van de buurt is ingevuld met woningbouw in hoekverkaveling, waarbij de ene haak de andere omsluit. Hierbij moet wel worden aangemerkt dat de positionering van de haken in deze buurt een doorkijk dwars over het bouwblok verhindert waardoor er minder openheid bestaat. Aan de noordzijde van de

² Dit onderscheid komt voort uit de publicatie *Buitenveldert. Tuinstad in optima forma* uit 2008 die hoofdzakelijk bestaat uit een kaart van het gebied waarop de buurten zijn aangeduid. De kaart wordt ondersteund door beschrijvingen van de voornaamste straten, buurten en architectuur. Om het gebied dat tot een buurt behoort af te bakenen, is gebruik gemaakt van de ordekaart Algemeen Uitbreidingsplan AUP en de nog niet vastgestelde ordekaart Post AUP-gebieden 1960-1970. Naast de vijf benoemde wijken vormt het noordwestelijk gelegen terrein van de VU en het academisch ziekenhuis een op zichzelf staande buurt, evenals de sinds jaren 1990 in ontwikkeling zijnde Zuid-As, waar voorheen de sportvelden van Buitenveldert lagen. Deze twee onderdelen worden buiten de beschouwing van deze CHV gelaten.

Arent Janszoon Ernststraat bevinden zich woningen in noord-zuid gelegen stroken die open zicht op de tussenliggende hoven toelaten. Aan de westzijde van de Europaboulevard bevindt zich eveneens woningbouw in strookverkaveling. Direct ten zuiden van de De Boelelaan bevindt zich een combinatie van haak- en strookverkaveling met een hoge gevelwand parallel aan de laan. Met uitzondering van de in het gebied aanwezige hoogbouw langs enkele hoofdwegen, bestaan alle woongebouwen uit drie woonlagen op een plint. De hoogbouwwand aan de De Boelelaan heeft een tweelaagse plint met zeven woonlagen. Centraal in de wijk is het winkelcentrum Gelderlandplein gesitueerd. De ruimte die in de jaren tachtig is vrijgekomen na het afgraven van het zandlichaam ten behoeve van de Rijksweg is ingevuld met woningen in strokenbouw en winkelvoorzieningen aansluitend op het Gelderlandplein.

Cannenburg – Herinkhave e.o.

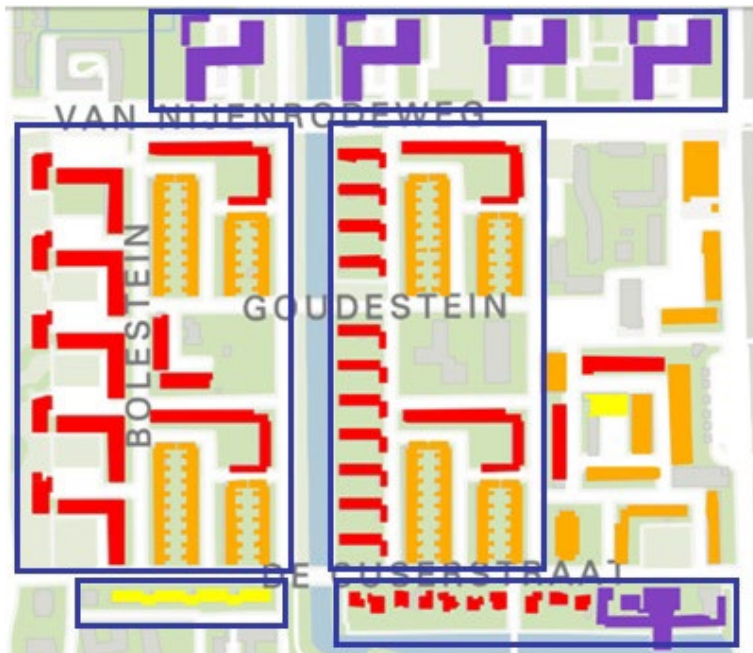
Uitsnede van de Ordekaart AUP, waarop met donkerblauwe contouren de verschillende clusters van verkavelingseenheden staan aangegeven. Bron: maps.amsterdam.nl.

Ten zuiden van het terrein van de VU en het academisch ziekenhuis, tussen de Arent Janszoon Ernststraat en het Gijsbrecht van Aemstelpark, ligt de kleinste buurt van Buitenveldert. Aan respectievelijk de oost- en westzijde wordt de buurt begrensd door de Buitenveldertselaan en de Amstelveenseweg. De Van der Boechorststraat met de daar parallel aan lopende centrale singel deelt de buurt in tweeën.

Door de grote vraag van particulieren naar villabouw in Buitenveldert-noord werd dit deel van het plan in juli 1962 nog gewijzigd en bestemd voor een besloten buurtje met percelen voor bijzondere woningtypen in een groene omgeving. Ten noorden van Cannenburg bevindt zich noord-zuid georiënteerde strokenbouw van drie lagen hoog en ten zuiden geschakelde woningen van één laag. Aan Oldenaller staat oost-west georiënteerde strokenbouw van twee lagen. Tussen de Van der Boechorststraat en Weldam bevindt zich een bouwblok met patiwoningen van een laag

hoog. Rondom de Pekkendam en ten zuiden van Herinkhave zijn de villa's gecentreerd geplaatst op riante percelen.

Soetendaal e.o.

Uitsnede van de Ordekaart AUP, waarop met donkerblauwe contouren de verschillende clusters van verkavelingseenheden staan aangegeven. Bron: maps.amsterdam.nl.

De bijna vierkantvormige buurt wordt in noord-zuid richting ingeklemd tussen het groen van het Gijsbrecht van Aemstelpark en de Kalfjeslaan. Aan de oostzijde wordt de buurt begrensd door de Buitenveldertselaan en aan de westzijde door de Amstelveenseweg met ten westen daarvan het Amsterdamse Bos. De centrale singel langs de Van der Boechorststraat deelt de buurt in tweeën. De buurt kent meerdere verkavelingsvarianten, zoals kleine en grotere haken, strokenbouw en individuele woningen, en er is van zuid naar noord gezien een opbouw van laag- naar hoogbouw. Aan de zuidzijde van de De Cuserstraat is een aantal villa's gelegen op percelen die grenzen aan het water. Op de hoek met de Buitenveldertselaan ligt het Christelijk Lyceum Buitenveldert. Aan de westzijde van Bolestein staat een vijftal woonhaken van vier bouwlagen met op de westpunt van de haken telkens een galerijflat van tien bouwlagen in een plantsoen. Centraal in de buurt staat haaks op de singel een reeks van elf gelijke woongebouwen van twee bouwlagen met aparte garages. Ten westen en oosten van deze reeks is een nagenoeg identieke verkaveling waarneembaar die optimale bezonning mogelijk maakt. Het oostelijke deel van de buurt, aan de Buitenveldertselaan, is bestemd als winkelcentrum. Ten noorden van de Van Nijenrodeweg – ter plaatse van de knik in het Gijsbrecht van Aemstelpark – staat eveneens hoogbouw. Deze vier gebouwen zijn opgebouwd uit een aantal volumes van verschillende hoogtes. De oostvleugel heeft

veertien bouwlagen en de westvleugel is negen bouwlagen hoog. Zij worden verbonden door een onderbouw van twee bouwlagen. Elk bouwblok beschikt over een aantal externe bergingen.

Opveld e.o.

Uitsnede van de Ordekaart AUP, waarop met donkerblauwe contouren de verschillende clusters van verkavelingseenheden staan aangegeven. Bron: maps.amsterdam.nl.

Tussen de Kalfjeslaan en de Van Boshuizenstraat bevindt zich deze buurt die is opgebouwd uit een strook met een vijftal nagenoeg identieke velden. De verkaveling is per veld opgebouwd uit stroken vrijstaande, tweelaagse woningen – aan de zijde van de Kalfjeslaan en langs de verbindingstraten tussen Kalfjeslaan en Van Boshuizenstraat – die als het ware twee stempels van tweelaagse rijtjeshuizen inkaderen. De bouwhoogte van deze woningen zorgt voor een geleidelijke overgang van het onbebouwde landschap naar het bewoonde gebied. Aan de Van Boshuizenstraat loopt de bouwhoogte dan geleidelijk op via drielaags 'drive-in woningen' die gelijk zijn aan enkele woonhaken in Soetendaal. Op de hoek van het bouwveld staat een stedenbouwkundig accent in de vorm van een vrijstaande, zevenlaags torenflat.

Kastelenbuurt

Uitsnede van de Ordekaart AUP, waarop met donkerblauwe contouren de verschillende clusters van verkavelingseenheden staan aangegeven. Bron: maps.amsterdam.nl.

Tussen de van Nijenrodeweg in het noorden, de Europaboulevard in het oosten, de Van Boshuizenstraat in het zuiden en de Buitenveldertselaan in het westen is de Kastelenbuurt gelegen. Als centrale oost-westas in de buurt dient de Kastelenstraat. De buurt werd oorspronkelijk in noord-zuidrichting doorsneden door het tracé van de afgelaste Rijksweg 3. De buurt bestaat grotendeels uit middelhoge woningbouw in haakverkaveling. Door een lagere dichtheid van bebouwing zijn de binnenhoven opener dan in de buurt rondom de Arent Janszoon Ernststraat en is de haakverkaveling van toegevoegde waarde.

De geleidelijke opbouw van bouwhoogte die in Opveld is ingezet, wordt in de Kastelenbuurt voortgezet. Tussen de Van Boshuizenstraat en de Van Nijenrodeweg loopt de bouwhoogte op. Aan weerszijden van de Kastelenstraat staan vierlaags portieketagewoningen in haakverkaveling. De positionering van de haken in deze buurt biedt een doorkijk dwars door de binnenhof van het bouwblok waardoor er openheid bestaat. De Kastelenstraat wordt op vier punten overdekt door carrévormige woon-winkelgebouwen van eveneens vierlagen hoog. De hoogste bebouwing staat langs de Van Nijenrodeweg en bestaat uit een viertal oost-west georiënteerde galerijflats en vijf woontorens van dertien lagen hoog met kantoren in de plint. In het zuiden, aan de Van Boshuizenstraat, is een drietal kerken gelegen.

5.2 Architectuur en typologie

De architectuur van het AUP weerspiegelt zowel de naoorlogse woningbouwbehoeften als de functionalistische ideeën die destijds in de stedenbouw en architectuur centraal stonden. De architectuur heeft dus een sobere, doelmatige uitstraling met relatief eenvoudige maar heldere hoofdvormen. Er is weinig ornamentiek, het kleurgebruik is doorgaans neutraal en de bouwvolumes kennen een eenvoudige opbouw van één of meer bouwlagen met een plat dak of een niet nadrukkelijk vormgegeven kap. De gevels zijn veelal vlak vormgegeven, waaraan ritme en geleding is gegeven door herhaalde horizontale of verticale elementen, zoals galerijen, balkons en trappenhuisen. Per architectuureenheid zijn vaak identieke materialen en kleuren gebruikt. De herhaling van gelijkvormige bouwvolumes, van gevelelementen en toegepaste materialen en kleuren geeft ritme aan het straatbeeld en een rustige, consistente uitstraling aan de afzonderlijke buurten en de wijk in hun geheel.

In de meeste AUP-wijken zijn de verschillende architectuureenheden binnen één verkavelingseenheid ontworpen door een en dezelfde architect. Buitenveldert vormt hierop een uitzondering, omdat de architectuur niet altijd geheel samenvalt met de verkavelingseenheid. Villa's en voorzieningen zoals kerken, winkelcentra of scholen zijn als individueel volume alzijdig vormgegeven en verschillen in hun architectonische uitwerking. Zij zijn vaak minder sober van uitstraling en vormen door hun afwijkende massaopbouw, materiaal- en kleurgebruik en detaillering een verbijzondering te midden van de sober vormgegeven woningbouw. Hoogbouw fungeert als een landmark en bepaalt het silhouet van een buurt, ook door de architectonische vormgeving. Zij is alzijdig vormgegeven, als een toren, haak of schijf, die al dan niet in een reeks door dezelfde architect of in onderlinge samenhang zijn ontworpen. Daarbij is er sprake van een duidelijke hoofdvorm en een nadruk op een horizontale gevelcompositie.

Buitenveldert laat qua typologie meer verscheidenheid zien dan de Westelijke Tuinsteden. Met de ruimere opzet en meer welgestelde doelgroep biedt de wijk huurwoningen en koopwoningen in het hogere segment, zowel grondgebonden als appartementen, die met name in Buitenveldert-zuid zijn te vinden. De verschillende woningtypologieën sluiten hierbij aan. Naast appartementen

in hoogbouw zijn er in Buitenveldert ook individuele villa's, geschakelde patiowoningen en drive-in woningen gebouwd, waarvan de laatste is afgeleid van de bekende drive-in woningen uit 1937 van M. Stam, L. Stam-Beese en W. van Tijen aan de Anthonie van Dijkstraat.

Arent Janszoon Ernststraat e.o.

Deze buurt is voor het grootste deel bebouwd met sociale woningbouw in de vorm van portieketagewoningen en galerijwoningen. Hoogbouw met een combinatie van kantoorruimte en woningen bevindt zich aan de De Boelelaan (acht en negen lagen) en de Europaboulevard (vijftien lagen). De rest van de buurt is vier bouwlagen hoog, met in de plint bergingen en/of garages, al dan niet afgewisseld met woningen voor alleenstaanden of bejaarden. Daarboven bevinden zich dan drie lagen met gezinswoningen. De blokken aan de zuidzijde van de Arent Janszoon Ernststraat hebben winkels, bedrijfsruimten of kantoren in de plint. Enkele van deze blokken zijn al eens opgehoogd met een vijfde woonlaag, in dezelfde contour en vormgeving. Van belang zijn vooral het Woongebouw Zuidwende aan de De Boelelaan van architect C.B. van der Tak, de galerijflats aan de noordzijde van de Arent Janszoon Ernststraat en de Frieslandstraat van Joh. Brouwer en C.W. Schaling en de vier galerijflats aan de Europaboulevard van P. Zanstra.

Binnentuin tussen Loevestein en Doddendaal aan de Arent Janszoon Ernststraat met de galerijflats van Brouwer en Schaling (2011). Bron: SAA / Doriann Kransberg, Collectie Zuidas: foto's, D10134004028.

De vier galerijflats aan de Europaboulevard van P. Zanstra. Bron: SAA, Archief van de Gemeentelijke Dienst Volkshuisvesting: foto's F-serie, 5293FO011430.

Cannenburg - Herinkhave e.o.

Opvallend binnen het geheel van Buitenveldert is de goed bewaarde villabuurt in de omgeving van Cannenburg en Herinkhave. In deze buurt zijn villa's, geschakelde patiowoningen en rijtjeshuizen gerealiseerd in een groene omgeving. De buurt wordt in tweeën gedeeld door de Van der Boechorststraat en de daaraan parallel gelegen waterloop. Ten oosten daarvan bevindt zich Cannenburg e.o. en ten westen daarvan Herinkhave e.o.

Ten noorden van Cannenburg staan acht stroken met eengezinswoningen in noord-zuidrichting en vier in oost-westrichting. De noord-zuid gelegen woningen zijn opgebouwd uit twee woonlagen boven een garage en de oost-west gelegen woningen hebben een aparte garage. In enkele gevallen zijn de dubbellaagse woningen door bewoners opgetopt met een dakopbouw.

Ten zuiden van de straat Cannenburg staat een reeks geschakelde patiowoningen. Dit project was een experiment om te zoeken naar een nieuwe manier om een villapark in te richten. Zes architecten werkten aan vier blokken woningen. Cannenburg 1-9 is ontworpen door W.F. van Bodegraven, Cannenburg 13-27 door het architectenechtpaar E. en L. Hartsuyker-Curjel, Cannenburg 31-43 zijn om en om ontworpen door C. van der Wilk en A. de Vries en Cannenburg 45-51 zijn van de hand van B.O. van den Berg. De diepe woningen grenzen aan de achterkant aan het Gijsbrecht van Aemstelpark. De opzet was om ze laag te houden en zo een geleidelijke overgang te vormen tussen het park en de drielaagse bebouwing aan de overkant van Cannenburg.

De patiowoningen aan Cannenburg 13-27 door het architectenechtpaar E. en L. Hartsuyker-Curjel (2013). Bron: Monumenten en Archeologie, Pandenmap, Cannenburg 13-27.

Op de hoek van Herinkhave en Weldom is eveneens een bouwblok met patiowoningen gebouwd, ditmaal ontworpen door Chr. Nielsen en J.H.C. Spruit. Ten zuiden van Herinkhave en rondom Pekkendam zijn villa's gecentreerd geplaatst op riante percelen. Verschillende architecten ontwierpen de villa's, waaronder J.B. Ingwersen (Herinkhave 19) en bureau Rietveld, Van Dillen en Van Tricht (Weldom 10).

De voormalige kerk van de Vrije Gemeente, ontworpen door bureau Rietveld, Van Dillen en Van Tricht (1972). Bron: SAA / Archief van de Dienst Ruimtelijke Ordening: foto's afdeling B, B00000009891.

Verder zijn de twee kerken van belang. Op de hoek Van der Boechorststraat en Weldom staat de voormalige kerk van de Vrije Gemeente, ontworpen door bureau Rietveld, Van Dillen en Van

Tricht. Op de hoek van de Arent Janszoon Ernststraat en Groot Essenburg bevindt zich het protestants kerkgebouw van H.W.M. Hupkes.

Soetendaal e.o.

Aan de Van Nijenrodeweg staan vier gebouwen die zijn ontworpen door P. Zanstra. Zij zijn opgebouwd uit een aantal volumes van verschillende hoogte. De oostvleugel is een woontoren van veertien bouwlagen, de westvleugel is een galerijflat van negen bouwlagen. De eerste twee bouwlagen hebben een kantoorfunctie en maken feitelijk deel uit van de onderbouw die de twee torens met elkaar verbindt. Elk bouwblok beschikt over een aantal externe bergingen.

Cronenburg 2 - 152 (midden), uiterst rechts het grootse deel van Egelenburg 1 - 75, naar ontwerp van Zanstra (1988). Bron: SAA / Collectie Bureau Monumentenzorg: negatiefvellen, Han van Gool, BMAB00006000095_002.

De centrale singel langs de Van der Boechorststraat deelt de buurt in tweeën. Haaks op de singel staat een reeks van elf gelijke woongebouwen van twee bouwlagen met aparte garages, ontworpen door Pot en Pot Keegstra. Sommige bewoners hebben hun woning voorzien van een derde bouwlaag. Ten westen en oosten van de straat Soetendaal is een nagenoeg identieke verkaveling waarneembaar, vrijwel gelijk aan die in Opveld e.o., die optimale bezonning mogelijk maakt. Ook hier zijn al enkele huizen voorzien van een dakopbouw. Langs Bolestein staat een vijftal woonhaken van vier bouwlagen. Op de westpunt van de haken staat telkens een galerijflat van tien bouwlagen in een plantsoen.

Het oostelijke deel van de buurt is bestemd als winkelcentrum.

Het Christelijk Lyceum Buitenveldert (2012). Bron: Ruben Schipper, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, Documentnummer 10870-9922.

Aan de zuidzijde van de De Cuserstraat is een aantal villa's gelegen op percelen die grenzen aan water. Hier staat ook het Christelijk Lyceum Buitenveldert uit 1965 van architecten M.F. Duintjer en Th. J. N. van der Klei. Het gebouw op de hoek van de De Cuserstraat en de Buitenveldertselaan is in 2014 aangewezen als rijksmonument.

Opveld e.o.

De woonbuurt Opveld e.o. wordt gekenmerkt door een vijftal nagenoeg identieke velden ten zuiden van de Van Boshuizenstraat. De verkaveling is per veld opgebouwd uit een viertal stroken met rijtjeshuizen in noord-zuidrichting, omringd door vrijstaande huizen. Aan de zuidzijde van de Van Boshuizenstraat staat bij elk woonblok een haakvormig woongebouw van drie bouwlagen met een vrijstaande woontoren van zeven bouwlagen, alle naar ontwerp van P. Zanstra.

Oud-Ehrenstein met op de voorgrond de losse bungalows en op de achtergrond de vrijstaande woontoren van Zanstra (1966). Bron: SAA / Collectie Stadsarchief Amsterdam: foto's eigen fotodienst, J.M. Arsath Ro'is, 010122004333.

De langwerpige woongebouwen staan bekend als 'drive-in woningen' en zijn gelijk aan enkele woonhaken in Soetendaal.

Binnen de buurt is het vooral de bebouwing aan de Van Boshuizenstraat die goed bewaard is gebleven. In de strook langs het water stonden oorspronkelijk losse bungalows, nu staan er ook grotere villa's. Net als elders in Buitenveldert zijn enkele rijtjeshuizen al voorzien van een dakopbouw.

Kastelenbuurt

De Kastelenbuurt werd als eerste opgeleverd en bestaat grotendeels uit middelhoge woningbouw in haakverkaveling naar ontwerp van P. Zanstra. Als centrale oost-westas in de buurt dient de Kastelenstraat. Deze straat wordt op vier punten overdekt door carrévormige woonwinkelgebouwen van architecten Kromhout, Groet en Bijvoet.

Een van de winkelhoven in de Kastelenstraat, bij Teilingen (1968). Bron: SAA / Archief van de Dienst Ruimtelijke Ordening; foto's afdeling A, 10009A001048.

De buurt werd oorspronkelijk in noord-zuidrichting doorsneden door het tracé van de afgelaste Rijksweg 3, dat later is bebouwd met verzorgingshuis Beth Shalom. De vier oost-west georiënteerde galerijflats aan de Van Nijenrodeweg zijn ontworpen door W.M. Dudok en bureau Kromhout en Groet. De vijf aan diezelfde weg gelegen woontorens met kantoren in de plint zijn van de hand van Brakel en Buma.

Twee van de vier galerijflats aan de Van Nijenrodeweg, gezien vanaf Enzerinck in het Gijsbrecht van Aemstelpark (ca. 1980). Bron: SAA / Archief van de Dienst Ruimtelijke Ordening en rechtsvoorganger: foto's, Dienst der Publieke Werken; Afdeling Stadsontwikkeling, 010009011166.

Aan de Van Boshuizenstraat liggen drie kerken. De meest westelijke werd ontworpen door M.F. Duintjer, de middelste door bureau Rothuizen en 't Hooft en de meest oostelijke door A.F. Brenninkmeijer.

5.3 Groen en openbare ruimte

Groen in het AUP

Kenmerkend voor het AUP is de ruimtelijke opzet met een nauwe verwevenheid van de bebouwde en onbebouwde ruimte. De groenstructuur als aaneengeschakelde ruimte speelt daarin een belangrijke rol. Deze is opgebouwd als een getrapt systeem waarbij het buiten de stad gelegen landschap en natuurschoon is verbonden met het groen in de woonwijken: van de omringende natuur- en cultuurgebieden via de groene lobben naar openbaar groen voor actieve en passieve recreatie – zoals sportvelden, school- en volkstuinten en stads-, wijk- en buurtparken – en dan via plantsoenen en groen langs (hoofd)verkeerswegen en waterlopen naar buurt- en woonstraten, semiopenbare groene hoven en particuliere tuinen.

De groene hiërarchie ondersteunt in de tuinsteden de hiërarchie van het verkeerssysteem, die bestaat uit een opklimmende reeks van voetpad, woonstraat, buurtstraat, wijkweg en stadsstraat. Deze nauwe relatie tussen groen en infrastructuur zou bewoners de mogelijkheid bieden om vanuit de woning tot aan het open landschap in een groene omgeving te verblijven en vice versa. In vergelijking met de groenaanleg en het verkeerssysteem in de vooroorlogse stad is juist de 'tussenschaal' onderscheidend voor de tuinsteden. De toepassing van groenstrook, parkstrook, buurtstraat en wijkweg met beplanting zorgt voor een ruimtelijke schakeling die cruciaal is voor het karakter van de AUP-wijken. Als die schakeling goed is vormgegeven, ervaar je de logische en geleidelijke verbinding van je eigen buurt met het grotere geheel van stad en landschap, en het licht, de lucht en de vrijheid, waar de tuinsteden voor bedoeld waren.

Groen in Buitenveldert

Ook in Buitenveldert is de karakteristieke hiërarchisch opgezette groenstructuur aanwezig en vormt die een belangrijk onderdeel van de orthogonale ruimtelijke structuur in de wijk. Vrijwel alle straten, pleinen, parken en oevers in Buitenveldert bevatten bomen, wat in hoge mate bijdraagt aan de groene beeld- en belevingskwaliteit waar Buitenveldert bekend om staat.

Wat Buitenveldert in vergelijking met de westelijke tuinsteden bijzonder maakt en een geheel eigen karakter geeft, is de lage bebouwingsdichtheid en de ligging tussen verschillende groene buitengebieden. Het resultaat is een open bebouwing in een heel groene wijk. In Buitenveldert is het groene netwerk simpeler en eenduidiger vormgegeven, en meer gekoppeld aan de andere structuurlijnen. In Buitenveldert is niet zoals in Nieuw-West een gelaagd systeem van parkstroken, pleinen en plantsoenen op buurtniveau. Meer ook dan in de Westelijke Tuinsteden zijn in Buitenveldert de hoofdlijnen van het polderlandschap van de Binnendijkse Buitenveldertsche Polder in het ontwerp van de wijk meegenomen. Dit is met name nog herkenbaar in de opbouw

van oost-west stroken en aan de belangrijkste groene lijnen in Buitenveldert, de Kalfjeslaan en het Gijsbrecht van Aemstelpark, die op de oorspronkelijke lijnen van de polderontginning liggen.

Uitsnede van de Ordekaart AUP met daarop de groenstructuur aangegeven. Bron: maps.amsterdam.nl.

Verbinden van groene schakels

Het overvloedig groene karakter van de wijk wordt gevormd door enerzijds de groene hoofdstructuur van de oost-west georiënteerde parkstroken van de Kalfjeslaan en het Gijsbrecht van Aemstelpark en anderzijds door de royale profielen van de buurtstraten, die in tegenstelling tot de buurtstraten in Amsterdam-West vaak als laan zijn uitgevoerd. De grootse parkstroken van het Gijsbrecht van Aemstelpark en de Kalfjeslaan zijn bovendien ook nog eens gecombineerd met de hoofdwaterstructuur, en grotendeels met de verkeerswegen. De parkstroken verbinden het Amstelpark en de Amstel met het Amsterdamse Bos en hebben daardoor een logische recreatieve verbindingfunctie.

Het geschakelde groensysteem staat of valt bij de manier waarop de verschillende hiërarchische onderdelen met elkaar worden verbonden. De manier van doorkoppelen van het groen in Buitenveldert door de toepassing van tussenelementen, zoals groenstroken en plantsoenen, is ruimtelijk gezien cruciaal voor het groene karakter van de wijk. Op meerdere plekken in Buitenveldert is deze schakeling goed vormgegeven en ervaar je de geleidelijke verbinding van buurt met het grotere groene geheel.

Groene hoofdstructuur

Buitenveldert wordt ten oosten, zuiden en westen begrensd door natuurlijke flanken: de Amstelscheg met het Amstelpark, de Kalfjeslaan of het Kleine Loopveld en het Amsterdamse Bos. Ten zuiden van Amsterdam is Amstelveen voor een deel tegen de grens van Buitenveldert

aangegroeid, waardoor het landelijk karakter alleen nog een het oostelijk deel van de Kalfjeslaan echt aanwezig is.³

Vanuit de grote groengebieden vertakt het groen verder de wijk in. Belangrijke schakels in dat systeem zijn drie oost-west georiënteerde elementen, waarvan het Gijsbrecht van Aemstelpark de grootste en belangrijkste vormt. Dit wijkpark scheidt het noordelijk en zuidelijk deel van Buitenveldert en fungeert als een groene corridor tussen het Amstelpark en het Amsterdamse Bos. Een pad dat alle verschillende delen van het park met elkaar verbindt wordt gevormd door Moersbergen en Enzerinck. Aan de noordzijde van het park wordt parallel aan het pad in het park een pendant gevormd door Hinderstein en De Kamp, een wandelpad en lange zichtlijn evenwijdig aan het park. Ter hoogte van de kruising met de Buitenveldertselaan maakt het Gijsbrecht van Aemstelpark een knik. Daar gaat het pad in het park over in een pad ten zuiden van het westelijk parkdeel, terwijl het parallelle pad in de wijk, De Kamp, overgaat in Cannenburg dat weer in het park komt te liggen. Zo worden de twee delen van het park letterlijk met de rest van de wijk verbonden. De overgang van het park naar het Amsterdamse Bos is een goed voorbeeld van hoe binnen het AUP een wijk vervolgens met het landschap eromheen wordt verbonden. Brede plantsoenen met doorlopende bomenrijen rond de entree van het Bos en het Bosbaanterras verknopen het Bos met de westelijke kant van het Gijsbrecht van Amstelpark en met de Van Nijenrodeweg.

De singel met groene oevers ten noorden van de Arent Janszoon Ernststraat vormt een lange zichtlijn.

Een tweede element is de singel met groene oevers tussen de Arent Janszoon Ernststraat en de De Boelelaan, die in het westen splitst en het VU-terrein omkadert. Deze vormt als het ware een

³ Het Amstelpark en het middendeel van het Gijsbrecht van Aemstelpark zijn beschermd als respectievelijk gemeentelijk en rijksmonument. Voor een uitgebreide beschrijving van deze parken en van het Amsterdamse Bos wordt verwezen naar de redengevende omschrijvingen van de monumenten en naar de cultuurhistorische verkenningen Amstelpark (2022), Gijsbrecht van Aemstelpark (2015) en Tussen natuur en ontspanning. Cultuurhistorische verkenning Amsterdamse Bos (2016).

kleinere pendant van het Gijsbrecht van Aemstelpark en lange zichtlijn in het noorden van de wijk. De derde belangrijke groene oost-westverbinding was de ten noorden van de De Boelelaan gelegen strook met sportvelden. Door de aanleg van de Zuid-As is deze grotendeels verdwenen. Ten slotte is ook de noord-zuid lopende en door ruime groenstroken begeleide waterloop aan de oostkant van de Van der Boechorststraat een belangrijke groene schakel en lange zichtlijn. Het 'knoopt' het groen van de Kalfjeslaan, het Gijsbrecht van Aemstelpark en de noordelijkste waterloop aan elkaar en trekt dit visueel verder de wijk in.

De groene hoofdstructuur wordt op veel punten begeleid of doorkruist door belangrijke routes voor snel en langzaam verkeer. Dit is kenmerkend voor het AUP en het effect is dat op heel veel plekken in de wijk de groene hoofdstructuur zichtbaar is, mede door de daarop afgestemde positionering en hoogte van de bebouwing. Het is op deze punten dat het groen zich verder de wijk in vertakt. Deze overgangen worden vaak begeleidt door een groen accent in de vorm van een plantsoen of – in het geval van een waterloop – een verbreding van de groene oever.

Groen langs (hoofd)verkeerswegen

Kenmerkend voor het AUP is de toepassing van asymmetrische straatprofielen, waarbij ook de toegepaste beplanting aan beide zijden verschilt. Zo is dit ook het geval bij de Van Boshuizenstraat en delen van de Buitenveldertselaan, waarbij vaak één zijde is voorzien van een brede groenstrook. Bij de Europaboulevard, de Van Nijenrodeweg en delen van de Buitenveldertselaan is echter geen sprake van een asymmetrisch beplantingsprofiel. Zij zijn opgezet als symmetrische royale lanen met brede groenstroken en meerdere bomenrijen. Een belangrijk gegeven hierbij is dat als deze primaire ontsluitingswegen parallel aan grote groenstructuren liggen of deze doorkruisen. Daar is de beplanting in het wegprofiel ingezet om de 'sprong' van het natuurlandschap naar het stedelijk groen of van wijkpark naar bebouwingsvelden te overbruggen. Hierdoor loopt het groen vanuit deze grote groene gebieden als het ware over de weg heen om zich daarna verder te vertakken in de woonwijk.

De Van Nijenrodeweg was oorspronkelijk bedoeld om de hoofdingang tot het Amsterdamse Bos via een brug over de Amstel te verbinden met de staddelen ten oosten van de Amstel. Het idee was dat deze weg daardoor vooral het recreatieve verkeer zou dienen dat zijn weg naar het bos zocht. De royale boombeplanting kan in die zin ook worden beschouwd als een vanuit de auto te ervaren prelude op het Amsterdamse Bos.

Het brede profiel van de als royale laan vormgegeven Van Nijenrodeweg met links het Gijsbrecht van Aemstelpark.

Net zoals de brede, door ruime groenstroken begeleide waterlopen vormen ook de door groen omzoomde doorgaande hoofdontsluitingswegen lange (zicht-)lijnen in Buitenveldert. Een bijkomend effect is dat als deze hoge bomen in blad zijn, zij deels ook als visueel en auditief scherm fungeren en zo geluidhinder van verkeer kunnen dempen.

Het groen is ook ingezet om de commerciële functies in de wijk met elkaar te verbinden. Van Eesteren pleitte ervoor om de over de wijk verdeelde winkelgroepen met elkaar te verbinden door doorgaande straten, waarvan het profiel onder andere door zeer brede voetpaden en dubbele rijen bomen de betekenis van deze verbindingen tot uitdrukking zou brengen. Het zou voor een aantrekkelijke winkelloop zorgen.

De woonstraatprofielen zijn asymmetrisch vormgegeven en per buurt verschilt de uitwerking. Een vast gegeven is wel dat één zijde van de straat doorgaans breder is en is ingevuld als een breed plantsoen met bomen of als een bredere stoep met een of twee bomenrijen. Afhankelijk van de toegepaste verkaveling in een veld varieert de verhouding van straat- en privé groen, alsook de toegepaste beplanting. Op buurtniveau zijn de verkaveling en het stratenplan door middel van een variatie in beplanting geaccentueerd.

(Semi-)openbaar groen

De veelvuldig in Buitenveldert te vinden binnenhoven tussen de strook- en haakverkaveling spelen een nadrukkelijke rol in het groene karakter van de wijk. Zij hebben een meer besloten gebruik, maar fungeren wel degelijk als (semi-)openbare, collectieve tuinen voor met name de bewoners van de omliggende blokken. De mate van openheid van de binnenhoven en de zichtbaarheid vanaf de openbare weg hangt samen met de opstelling van de bouwblokken en draagt in grote mate bij aan het groene straatbeeld.

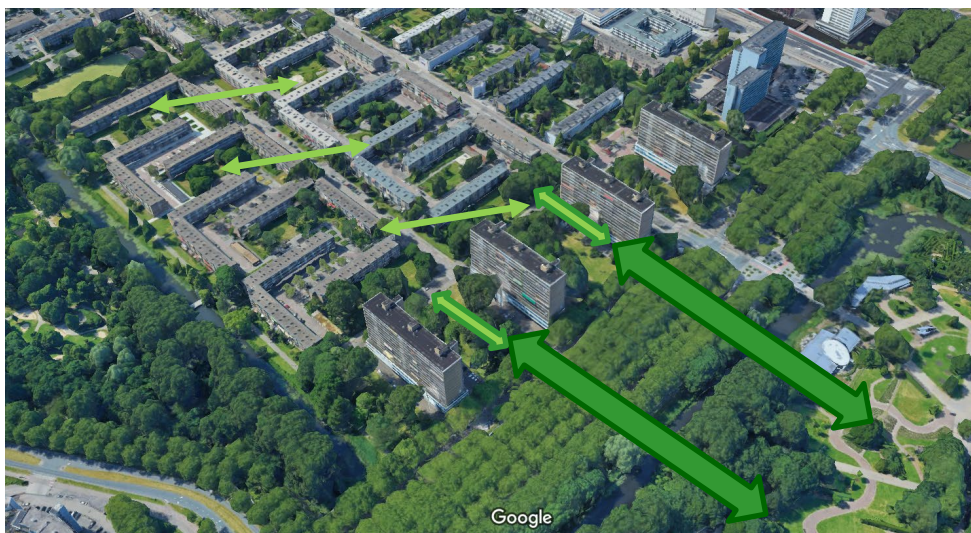
De inrichting van de binnenhoven is over geheel Buitenveldert nagenoeg gelijkvormig: een gazon met struiken of bosschages en enkele bomen, rechtlijnige of slingerende paden en vaak met een

speeltuin en straatmeubilair. De plaatsing van bomen en hagen is net als in West zo ontworpen dat de compositie van de bebouwing wordt ondersteund, door ruimtes te begrenzen of te verbinden. Bij sommige binnenhoven is een deel ingericht als privétuinen die bij de woningen op de begane grond horen. Een laag hek of lage beplanting scheidt de hoven van de openbare weg. Op andere plekken in de wijk wordt openbaar groen in de vorm van een meer bescheiden plantsoen of groenstrook ingezet als een scheiding tussen verschillende bouweenheden of woonvelden. Zo worden de hoogbouwblokken aan de Europaboulevard bijvoorbeeld gescheiden door een groenstrook die is voorzien van een lichte glooiing. De verschillende verkavelingsvelden van de buurt Opveld zijn onderling van elkaar gescheiden door een groenstrook, die op haar beurt wordt geaccentueerd door de plaatsing van de woontoren van zeven bouwlagen.

Privétuinen

De grondgebonden gezinswoningen in twee of drie bouwlagen en de villa's hebben privétuinen. Afhankelijk van het woningtype bevinden die zich alleen aan de achterzijde, dan wel aan de voor- en achterzijde of zoals bij de villa's rondom. Daar waar de tuinen van de villa's en bungalows grenzen aan het Gijsbrecht van Amstelpark en de Kalfjeslaan zorgen deze voor een geleidelijke en natuurlijke overgang in het groensysteem. Op verschillende plekken in de wijk maken de privétuinen dus onderdeel uit van het straatbeeld en dragen zij bij aan het groene karakter van Buitenveldert.

Op historische foto's is te zien dat de tuinen veelal door een lage tot middelhoge heg van de straat werden gescheiden. Tegenwoordig zijn de tuinen op verschillende plekken met een hoog hek afgeschermd waardoor ter plekke de bijdrage aan het groene karakter enigszins is aangetast.

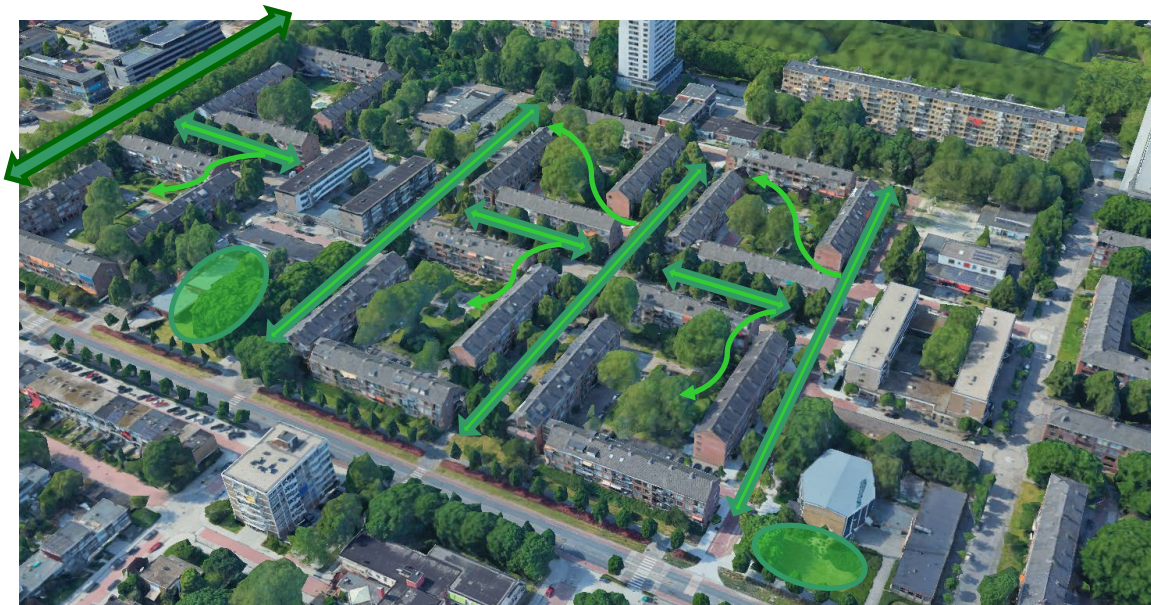
De aaneenschakeling van Amstelpark, Europaboulevard, de plantsoenen tussen de 'transparante' bebouwingsrand met flats van Zanstra, die doorkoppelen via haaks daarop liggende plantsoenen naar de diagonalen van groene, meer besloten binnenhoven van de verspringende haken.

De groen-blauwe lange lijn ten noorden van de A.J. Ernststraat met daaraan gekoppeld de groene binnenhoven met speeltuinen tussen de strookverkaveling. De binnenhoven openen zich ook naar de A.J. Ernstweg, met symmetrische boombeplanting, en bieden schuine doorzichten op de binnenhoven van tegenoverliggende haakverkaveling.

De groene schakels vanuit het Gijsbrecht van Aemstelpark naar de omliggende buurten. De Van Nijenrodeweg is vormgegeven als parkway. Ter plekke hebben de bouwvelden op de noordoosthoeken een doorkoppeling via plantsoenen rond de schoolgebouwen. Ten noorden van het park wordt de tussenschakel gevormd door de groene overhoeken en plantsoenen die aan elkaar geschakeld samen een doorgaande groene strook vormen en naar de meer besloten binnenhoven begeleiden.

De Buitenveldertselaan als lange groene lijn (linksboven) die via het groen aan de Kastelenstraat de buurt ingaat en vanuit daar doorkoppelt naar de binnenhoven. Bijzondere functies, zoals de kerken, liggen midden in het groen.

De Kalfjeslaan vormt een belangrijke, groene oostwest verbinding. Vanuit deze hoofdgroenstructuur is steeds op de zuidoosthoeken van de bebouwingsvelden een doorkoppeling gemaakt de buurt Opveld in, via een buurtplantsoen dat aantakt op de groenbeplanting in de buurtstraten.

Sport en spel

Binnen het AUP werd een prominente rol weggelegd voor ontspanning en recreatie. Parken, ruimten voor sport en spel en andere terreinen en gebouwen voor vrijetijdsbesteding speelden daarin een belangrijke rol. Passend bij de behoeftes van de wijkbewoners en voor elke leeftijdsgroep, van dreumes tot bejaarde, werden verschillende vormen van actieve en passieve recreatie onderscheiden, die elk een eigen sfeer en vormgeving kregen. Jacoba Mulder vestigde de bijzondere aandacht voor speelplekken in het AUP. Aldo van Eyck ontwierp de speelplaatsen en de toestellen. De groenaanleg en beplantingskeuze werd daarbij ingezet om de recreatieve functie binnen de grote stedenbouwkundige structuur te duiden, ruimtelijk in te bedden en de beoogde sfeer vorm te geven.

Voor de jongste kinderen (1-6 jaar) werden speelplaatsjes in de binnenhoven van de strook- of haakverkaveling geplaatst, voorzien van zandbakken, speeltafels en klimtoestellen. Zo hoefden de peuters en kleuters uit de omwonende blokken. De oudere jeugd had de beschikking over trapveldjes en grotere speeltuinen, met de Robinson-speelplaats als bijzonder type dat de

gelegenheid bood tot ongeorganiseerd, avontuurlijk spel in een ruige, natuurlijke setting. Daarnaast waren er voor de adolescenten en volwassenen sportvoorzieningen, zoals voetbalvelden, volleybal- en tennisbanen.

Een van de Van Eyck-speelplaatsen in een serie van speelplaatsen aan de Arent Janszoon Ernststraat.

In Buitenveldert is het onderscheid in sport en spelmogelijkheden voor de verschillende leeftijdsgroepen helder uitgewerkt. In de wijk waren 36 Van Eyck-speelplaatsjes voor de jongste kinderen aanwezig. Met name in Buitenveldert-zuid zijn deze bijna geheel verdwenen. Aan de A.J. Ernststraat is een aantal groene hoven ontworpen door Mien Ruys. Daar is nog een serie van speelplaatsjes aanwezig, die op een unieke manier zijn ingebed in de stedenbouwkundige opzet van Buitenveldert. De speelplaatsjes zijn ontworpen in samenhang met de openbare ruimte en de stedenbouwkundige structuur. Het samenhangend ontwerp van gebouw, groen en openbare ruimte is terug te vinden tot op het niveau van de speelplekken.

In het Gijsbrecht van Aemstelpark zijn speelweides voor de oudere jeugd opgenomen. Jakoba Mulder pleitte voor een Robinson-speelplaats in het park, maar die kwam er niet. Voor volwassenen zijn er bloementuinen en andere recreatieve elementen in het park. Met de modernistische vormtaal en gevarieerde opzet illustreert het Gijsbrecht van Aemstelpark duidelijk de wijze waarop ook binnen een wijkpark het getrapte groensysteem en de onderverdeling in actieve en passieve recreatie is vormgegeven.

Parkeren

Bij de bouw van Buitenveldert was voorzien dat het merendeel van de huishoudens een auto zou hebben. Er werd dan ook extra aandacht besteed aan de behoefte om met de auto tot aan de voordeur van de woning te kunnen komen en deze bij de woning te kunnen parkeren. De drive-in woningen zijn een bijzondere oplossing om de auto direct bij, in dit geval onder het huis te kunnen parkeren. Bij andere laagbouw is het parkeren op diverse manieren opgelost, zoals een oprit of

garage naast de woning, een parkeerveld tussen strokenbouw in of een strook garages op de kop. Bij de middelhoogbouw in haak- en strookverkaveling bevindt zich tussen de bouwblokken een versteend openbaar gebied met parkeerplekken. In Buitenveldert-noord is daar op de kop dan nog een strook met garageboxen geplaatst. Parkeervelden en stroken met garageboxen zijn bij de hoogbouw aanwezig. De parkeervelden aan de Europaboulevard, die niet alleen zijn voor de bewoners van de daar gelegen hoogbouw, maar ook voor de bezoekers van de toenmalige Floriade, zijn verdiept aangelegd en liggen zodoende ca. een halve meter onder het maaiveld.

6 Cultuurhistorische aspecten

Buitenveldert heeft een bewonersgeschiedenis waarin enkele bekende namen voorkomen, zoals die van politicus Joop den Uyl en Cornelis van Eesteren. Beiden woonden in een patiowoning aan de Weldam, Den Uyl en diens echtgenote op nummer 5 en Van Eesteren op Weldam 11. Herman J.J. Kaldewaaij, beter bekend als de revueartiest Willy Walden, woonde met echtgenote Aase Rasmussen, ook revueartiest en binnenhuisarchitecte, op Weldam 7. Architect Nielsen, die samen met Spruit deze patiowoningen ontwierp, woonde zelf op Van der Boechorststraat 32. Nielsen was niet de enige architect die voor Buitenveldert ontwierp en er ook zelf ging wonen. Het echtpaar Hartsuyker-Curjel, die de patiowoningen aan Cannenburg 13-27 ontwierpen, gingen zelf op nummer 23 wonen. Architect Klein (Amsterdam 1916 - ?) die in Buitenveldert ruim twintig vrijstaande woonhuizen ontwierp, waaronder zijn eigen huis aan De Cuserstraat 9. Architect Salomonson betrok een drive-in woning aan de Van Nijenrodeweg 913, gebouwd naar ontwerp van architect Zanstra. Hij ontwierp zelf de inrichting, waarover werd gepubliceerd in *Goed Wonen* (1964) en in *Visie* (1965) onder de titel 'De les van de eenvoud'.

Tijdens de periode waarin Buitenveldert werd gebouwd, trokken relatief veel Joodse gezinnen naar de wijk. De komst van een Joodse gemeenschap naar Buitenveldert hangt samen met de verkoop in 1955 van het complex van vier synagogen aan het Jonas Daniël Meijerplein, wat vroeger het hart van de Joodse Gemeente in Amsterdam was. Het Joodse leven heeft zich sinds de jaren 1920 dan al voor een groot deel verplaatst naar Amsterdam-Zuid, waar de Jacob Obrechtstraatsjoel (1928) en de Lekstraatsjoel (1937) werden gebouwd. Vanaf de jaren 1960 kozen met name jonge Joodse gezinnen het nabij Zuid gelegen Buitenveldert om zich te vestigen. De nieuwe wijk bood de mogelijkheid om na de oorlog opnieuw te beginnen, in een moderne en groene woonomgeving en toch dichtbij de Joodse winkels en voorzieningen in Amsterdam-Zuid. In de nieuwe wijk bouwden de bewoners al snel een vitaal en modern Joods leven op. Niet snel na hun komst volgden veel Joodse instellingen, restaurants en winkels, die hun locatie in Amsterdam-Zuid inwisselen voor Buitenveldert of Amstelveen. In 1965 startte de 'Sjoel Buitenveldert' in een woning op Marquette 38. Drie jaar later verwierf de Nederlands-Israëlitische Hoofdsynagoge (NIHS), ook wel bekend als de Joodse Gemeente Amsterdam, het voormalige kerkgebouw van de Vrije Gemeente in de Van der Boechorststraat, dat is ontworpen door Gerrit Rietveld. De NIHS vestigde er het Joods Cultureel Centrum en gebruikte het gebouw voor haar feestzalen, haar kantoren en de Sjoel Buitenveldert, die in 1974 van Marquette hiernaartoe verhuisde. Tot midden jaren tachtig was het de enige synagoge in Buitenveldert. In de jaren negentig vestigden zich meerdere synagogen in Buitenveldert.

Ook Joodse scholen verplaatsten zich naar Buitenveldert. Basisschool Rosj Pina vestigde zich in 1973 aan de Noordbrabantstraat. Het Joods Lyceum Maimonides verhuisde in 1980 van de Voormalige Stadstimmertuin naar een nieuw schoolgebouw tegenover Rosj Pina. Later kwamen er ook andere Joodse scholen voor basis- en voortgezet onderwijs naar Buitenveldert.

Nadat het zandlichaam van het geplande tracé van de Rijksweg 3 was afgegraven, werd in het zuidelijk deel van het vrijgekomen terrein op 11 mei 1989 de eerste paal geslagen voor een Joods zorgcentrum, Beth Shalom. Op 28 mei 1991 opende prinses Juliana het gebouw, met daarin onder meer een verzorgingshuis, verpleegafdelingen, een dagcentrum, een sjoel en aanleunwoningen. De aanwezigheid van de Joodse scholen, het bejaardentehuis, synagogen, en de koosjere winkels en restaurants die zich met name rond de Kastelenstaat bevinden, geven Buitenveldert een eigen identiteit.

Opening van de Bank of Tokyo door de Amsterdamse burgemeester Ivo Samkalden op 16 juni 1972. Bron: NA, Anefo, 2.24.01.05, 925-6724.

In Buitenveldert woont sinds de jaren 1970 ook een relatief grote Japanse gemeenschap. Een belangrijke factor voor de vestiging van Japanners in Buitenveldert – en Amstelveen – was de komst van de Bank of Tokyo naar Amsterdam in 1963. In navolging van de eerste Japanse bedrijven in Europa koos de Japanse bank Amsterdam om daar een kantoor te vestigen. Dit kantoor fungeerde in eerste instantie als intermediair tussen het moederbedrijf in Japan en het Europese hoofdkantoor in Londen. Met de toename van het Japanse aandeel in de Europese markt groeide het Nederlandse kantoor uit tot een servicecentrum voor alle financiële zaken in de Europese Unie.

Met de groeiende aanwezigheid van het Japanse bedrijfsleven in Amsterdam is er ook behoefte aan een luxe verblijfsmogelijkheid in Amsterdam. In 1971 opent de in Japan dan al befaamde hotelketen Okura zijn tweede vestiging wereldwijd in Amsterdam-Zuid. Met de komst van het

hotel naar Europa komt er ook 200 honderd man Japans personeel mee, waardoor de Japanse gemeenschap in Amsterdam in één klap verdubbelt, zo meldt een Nederlandse krant. Andere Japanse bedrijven volgen, waaronder Yamaha Motor N.V., dat het Amsterdamse verkoopkantoor in Buitenveldert vestigt, en Nomura Securities Company, het grootste Japanse makelaarskantoor in effecten.

Dat de keuze voor Japanse bedrijven op Amsterdam valt, hangt samen met de lange diplomatieke relaties tussen Nederland en Japan, het feit dat Amsterdam een belangrijk financieel centrum op het Europese vasteland is en het feit dat Nederlanders het Engels goed spreken, de enige buitenlandse taal die veel Japanners goed beheersen. In de jaren 1980-1990 volgen meer Japanners als kenniswerkers naar Nederland en strijken neer in Buitenveldert en Amstelveen om te werken voor Japanse bedrijven in en rond Amsterdam. Tot op heden leeft er in Buitenveldert een grote Japanse gemeenschap, wat in het straatbeeld is terug te zien aan het Japanse winkel- en horeca aanbod.

7 Ordewaardering

Buitenveldert is gewaardeerd op de waarderingskaart *Stedenbouwkundige en architectonische kwaliteit AUP*. In 2016 zijn de waarderingskaarten van de AUP-gebieden vastgesteld in het kader van de herziening van de welstandnota. Op deze kaarten is de bebouwing (inclusief bruggen) gewaardeerd met een ordewaardering, van basisorde oplopend via orde 3 en orde 2 naar orde 1. Uniek aan deze waarderingskaart is de introductie van tussenwaarderingen, waarbij de hoogte van de uiteindelijke ordewaardering wordt bepaald door het aantal punten van maximaal 5 dat aan de volgende tussenwaarderingen wordt toegekend:

- A. Bouwtype: de interne organisatie van het object en de typologie
- B. Architectuur: de ruimtelijke vormgeving van de objecten
- C. Verkaveling: de groepering van objecten
- D. Tuinstadkarakter: de bijdrage van objecten aan de kwaliteit van tuinstedelijke ensembles als geheel (relatie met veld als geheel)

Dat betekent dat een gebouw ondanks een minder hoge architectuurwaarde toch een hoge ordewaardering kan krijgen op basis van een uitzonderlijke verkaveling en/of tuinstadkarakter. Aangezien er in het plangebied geen bebouwing met een basisorde aanwezig is, worden alleen orde 1, 2 en 3 hieronder verder toegelicht:

Orde 1 / 18-20 punten: monumenten of monumentwaardige bebouwing (paars)

Een architectuureenheid die op basis van typologie, een voor die periode bijzondere en/of karakteristieke architectonische vormgeving, de positie in een verkavelingseenheid en/of zijn bijdrage aan een verkaveling en veld de status heeft van rijks- of gemeentelijk monument of daarvoor in aanmerking komt.

Orde 2 / 15-17 punten: hoge waarde (rood)

Een architectuureenheid met een voor de periode karakteristieke architectonische vormgeving en/of typologie, die bovendien een belangrijke bijdrage levert aan de compositie van de verkavelingseenheid en het veld.

Orde 3 / 11-14 punten: middelhoge waarde (oranje)

Een architectuureenheid met een voor de periode kenmerkende vormgeving en/of kenmerkende typologie en/of belangrijke bijdrage aan de compositie van de verkaveling en het veld.

Basisorde / 1-10 punten: lage waarde (geel)

Een voor de periode kenmerkende architectuureenheid zonder architectonische of stedenbouwkundige meerwaarde, ofwel ontstaan door geringe ontwerp kwaliteit ofwel door latere, ingrijpende wijzigingen waardoor deze de architectonische meerwaarde en/of bijdrage aan de compositie van de verkaveling heeft verloren.

Op de waarderingskaart AUP staan ook de bruggen en de wegen- en groenstructuren aangegeven.

7.1 Bebouwing

Uitsnede van de Waarderingskaart AUP met daarop de totaalwaarderings van de bebouwing. Bron: maps.amsterdam.nl.

Uitsnede van de Waarderingskaart AUP met daarop alle tussenwaarderingen A. Bouwtype. Bron: maps.amsterdam.nl.

Uitsnede van de Waarderingskaart AUP met daarop alle tussenwaarderingen B. Architectuur. Bron: maps.amsterdam.nl.

Uitsnede van de Waarderingskaart AUP met daarop alle tussenwaarderingen C. Verkaveling. Bron: maps.amsterdam.nl.

Uitsnede van de Waarderingskaart AUP met daarop alle tussenwaarderingen D. Tuinstadkarakter. Bron: maps.amsterdam.nl.

Uitsnede van de Waarderingskaart AUP met daarop de groen- en wegenstructuur en bijbehorende legenda. Bron: maps.amsterdam.nl.

7.2 Monumenten

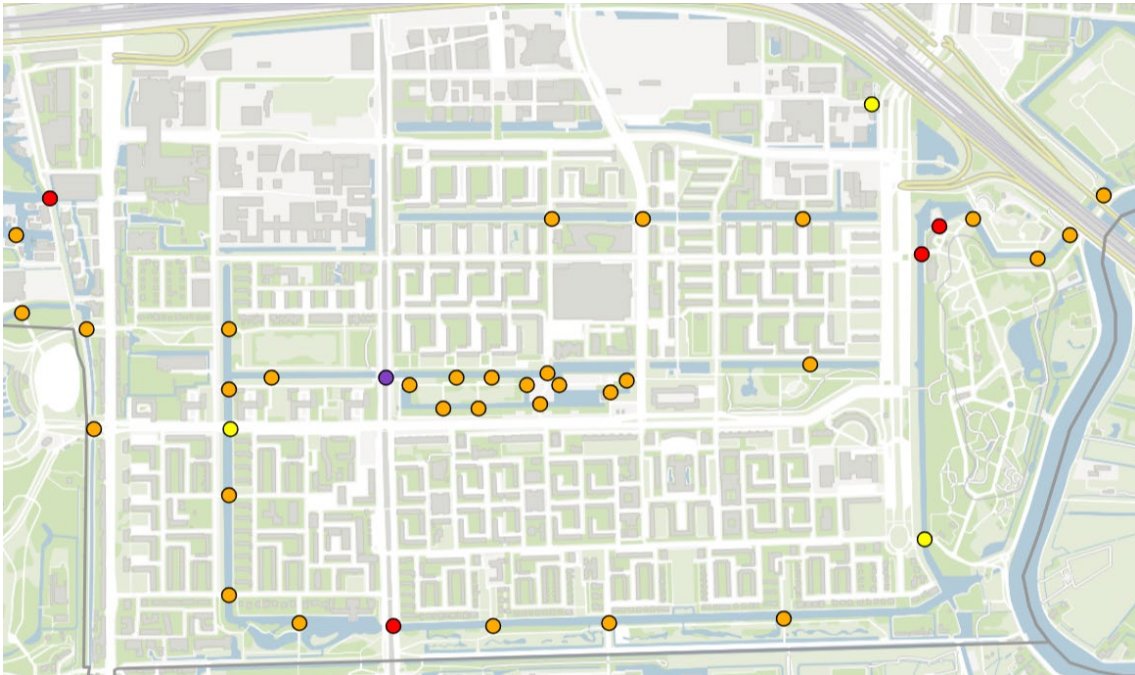
Buitenveldert kent twee gebouwde rijksmonumenten, het Christelijk Lyceum Buitenveldert aan de De Cuserstraat 3 en de Riekmolen tussen het Amstelpark en de Kalfjeslaan. De Sint Augustinuskerk (Amstelveenseweg 965 en Kalfjeslaan 398-400), de Pinksterkerk (Van Boshuizenstraat 652), Paviljoen Buitenveldert (Weldam 1-3, Van der Boechorststraat 26) en de Andrieskerk (Groot-Essenburch 78, Arent Janszoon Ernststraat 86g) zijn gemeentelijke monumenten. Ook enkele bijzondere woningen, zoals villa's, bungalow en geschakelde patiowoningen, zijn inmiddels aangewezen tot gemeentelijk monument (Daalenbroek 1, Herinkhave 19, Weldam 10 en Weldam 5-11/Van der Boechorststraat 28-34, Europaboulevard 55). In Buitenveldert bevinden zich twee groene monumenten, te weten het gemeentelijk monument Amstelpark en het rijksmonument Gijsbrecht van Aemstelpark, waarvan de bescherming zich beperkt tot een deel van het park.

7.3 Overige elementen

In het plangebied bevinden zich ook elementen die geen bouwwerken en/of nog niet gewaardeerd zijn, maar wel cultuurhistorische waarde hebben.

Bruggen

Het merendeel van de in Buitenveldert gelegen bruggen kennen een basisorde of orde 3-waardering. Eén brug heeft een orde 1, te weten de Gwijde van Henegouwenbrug (brugnummer 805) die de Buitenveldertselaan over het Gijsbrecht van Aemstelpark voert. Drie bruggen hebben een orde 2: brug 111 die de Buitenveldertselaan over het Klein Loopveld voert, brug 840 die in het verlengde van de Arent Janszoon Ernststraat over de afwateringstocht naar het Amstelpark leidt en brug 482 die in het noorden van het Amstelpark over de afwateringstocht naar het doolhof op het eilandje gaat.

Uitsnede van de Waarderingskaart AUP met daarop de bruggen. Bron: maps.amsterdam.nl.

Naoorlogse monumentale wandkunst

Vanaf de jaren vijftig werd de zogenaamde percentageregeling van kracht, waardoor bij elk nieuw gebouw 1% (later 1,5%) van de bouwsom aan kunst kon worden besteed. Hierdoor zijn in de wederopbouwperiode ruim tweehonderd Amsterdamse wandkunstwerken gerealiseerd die een onmisbaar onderdeel zijn van de stad. Naast hun esthetische kwaliteiten weerspiegelen ze ook de tijdsgeest van de wederopbouwperiode waarin hoop, herstel en saamhorigheid een grote rol speelden en kunst vanzelfsprekend werd gezien als van grote maatschappelijke waarde. Op onderstaande kaart staan de in het plangebied aanwezige wandkunstwerken aangegeven, die een waardering Top (in rood) of een waardering Waardevol (oranje) hebben gekregen. Drie van deze kunstwerken bevinden zich in of op gebouwen op het terrein van de VU en het academisch ziekenhuis. De kunstwerken maken onderdeel uit van een pand dat de status gemeentelijk of rijksmonument heeft, dan wel een orde 1 of 2 heeft gekregen.

Pekkendam 9 (orde 2)

In de villa aan de Pekkendam 9 zijn twee glasappliquéramen aanwezig met waardering Waardevol. Zij zijn gemaakt door Richard Wieland. Deze ramen realiseerde hij in 1974. Bijzonder is dat de burens op Pekkendam 11 ook glasappliquéramen hebben. Die zijn een jaar later gemaakt door de kunstenaar Louis la Rooy.

Pekkendam 11 (orde 2)

In de villa aan de Pekkendam 11 in zijn meerdere glasappliquéramen aanwezig met de waardering Waardevol. Zij zijn in 1975 gemaakt door Louis la Rooy. Bijzonder is dat de burens, Pekkendam 9 ook glasappliquéramen hebben. Die zijn een jaar eerder gemaakt door Richard Wieland.

Cannenburg 45 (orde 1)

In de voordeur van de villa bevindt zich een glasraam met de waardering Waardevol. Het is in 1965 gemaakt door Ted Felen.

Arent Janszoon Ernststraat 86g, Andrieskerk (gemeentelijk monument)

In de kerk bevinden zich drie kunstwerken: een wandschildering van de in Amsterdam geboren kunstenaar Wilfried Ogilvie, glas-in-loodramen van de Duitse glaskunstenaar Udo Zembok en een wandschildering in de weekkapel van de van oorsprong Russische Margarita Woloschin-Sabaschnikowis. Het trio van kunstwerken heeft de waardering Waardevol.

De Cuserstraat 3, Christelijke Scholengemeenschap Buitenveldert (rijksmonument)

Bij het schoolplein voor de school bevindt zich het kunstwerk De Kletsmuurtjes (1963) van kunstenaar Charles Karsten. Het heeft de waardering Top.

Teilingen 1 (orde 1)

Boven de entree van het bedrijfs- en appartementengebouw Teilingen 1 bevindt zich een groot rond abstract glas-in-betonraam gevuld met glasappliqué dat in 1966 gemaakt is door Jo Pessink. Het heeft de waardering Waardevol gekregen.

Van Boshuizenstraat 422, kerk De Goede Herder (orde 2)

De rooms-katholieke kerk De Goede Herder aan de Van Boshuizenstraat 422 bezit een glas-in-loodraam (1968) van Jaap Min en vier glas-in-loodramen van Annet Min (uitvoering 2000-2002 naar oorspronkelijk ontwerp van Jaap Min). Het geheel is als Top gewaardeerd.

Limburghof 4 (orde 2)

De villa op Limburghof 4 heeft een balkonfries met een betonreliëf van Pierre van Soest. Het dateert uit 1961 en is gewaardeerd als Top.

Uitsnede van de kaart Naoorlogse Monumentale Wandkunst. Bron: maps.amsterdam.nl.

Bronnen

Archieven

Koninklijke Bibliotheek (KB)

- Delpher

Nationaal Archief (NA)

- Fotocollectie

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE)

- Beeldbank

Stadsarchief Amsterdam (SAA)

- Algemene collectie: Kaarten van stadsgedeelten
- Archief van de Dienst Openbare Werken; Centraal Tekeningen Archief
- Archief van het Gemeentelijk Grondbedrijf
- Beeldbank
- Collectie Atlas Kok

Literatuur

- Dungen, L. van den, "Een bebouwingscomplex van een schoon en geheel eigen karakter': Planontwikkeling voor de laatste uitbreiding van het Algemeen Uitbreidingsplan Amsterdam', *Kunstlicht* (22), nr 2/3, 2001, p. 25-32.
- Dungen, L. van den, *Zondagmiddag Buitenveldert. Idee en planvorming voor de laatste uitbreiding van het Algemeen Uitbreidingsplan Amsterdam*, Amsterdam 2000.
- Eelerwoude, Aldo van Eyck-speelplekken in Amsterdam Zuid, Culemborg 2016 (rapport in opdracht van Gemeente Amsterdam).
- Eesteren, C. van, Tuinstad Buitenveldert, *Ons Amsterdam* (10), nr 4, 1958, p. 110-114.
- Feddes, Y. (red.), *De Groene Kracht: De transformatie van de Westelijke Tuinsteden*, Amsterdam 2011.
- Gemeente Amsterdam, *Quickscan Verdichting Buitenveldert. Mei 2023*, Amsterdam 2023.
- Mens, E.H.M., *Een architectuurhistorische waardestelling van naoorlogse woonwijken in Nederland: het voorbeeld van de Westelijke Tuinsteden in Amsterdam*, Eindhoven 2019 (proefschrift Technische Universiteit Eindhoven).
- Mulder, J.H., Buitenveldert, *Ons Amsterdam* (18), nr 3, 1966, p. 86-89.
- Mulder, J.H., Tuinstad "Buitenveldert", *Ons Amsterdam* (13), nr 11, 1961, p. 347-352.
- Schilt, J. [et al.], *Atlas AUP Gebieden Amsterdam*, Amsterdam 2013.
- Spangenberg, P., Weeffouten in Buitenveldert; ontwerp in 60 jaar drastisch veranderd, *Ons Amsterdam* (46), nr 7/8, 1994, p. 182-186.
- Steenhuis, M. (red.), *De Nieuwe Grachten Gordel: De realisatie van het Algemeen Uitbreidingsplan van Amsterdam*, Bussum 2017.
- Onna, C. van, en J. van der Werf, *Cultuurhistorische verkenning en advies Kenniskwartier*, Amsterdam 2012 (rapport Bureau Monumenten & Archeologie, Gemeente Amsterdam, 19 juli 2012).

- Onna, C. van, *Cultuurhistorische verkenning en advies Buitenveldert*, Amsterdam 2012 (rapport Bureau Monumenten & Archeologie, Gemeente Amsterdam, 4 april 2012).
- Voerman, L., en J. Emmerik, *Cultuurhistorisch onderzoek Amstelpark*, Amsterdam 2022 (rapport in opdracht van Gemeente Amsterdam, 23 februari 2022).
- Vos, A., en A. Reijndorp, *De tuinstad van de toekomst. De toekomst van de tuinstad*, Amsterdam 1995 (rapport dRO Amsterdam, april 1995).
- Werf, J. van der, *Cultuurhistorische verkenning Gijsbrecht van Aemstelpark*, Amsterdam 2016 (rapport Bureau Monumenten & Archeologie, Gemeente Amsterdam, april 2016).
- 'Buitenveldert heeft haar sjoel', in *Nieuw Israëlitisch Weekblad*, 08-10-1965, p. 4.
- 'Japanners kopen Nederlandse aandelen', in *Algemeen Dagblad*, 28-11-1972, p. 21.
- 'Toga: écht Japans eethuis; geen voze show', in *Het vrije volk : democratisch-socialistisch dagblad*, 21-01-1971, p. 15.

Websites

[Atlas Ordekaarten - Stedenbouwkundige en architectonische kwaliteit Monumenten](#)
[Naoorlogse Monumentale Wandkunst](#)

- 1958: Buitenveldert en Amstelveen, *Joodse Canon*, <https://joodsecanon.nl/l4z/1958-Buitenveldert-en-Amstelveen/> (geraadpleegd 18-10-2024).
- Baron Okura's droom, <https://www.artofokura.nl/nl/stories/the-art-of-memories/baron-okuras-droom/> (geraadpleegd 18-10-2024).
- Beth Shalom, *NIHS*, <https://www.nihs.nl/synagoges/beth-shalom/> (geraadpleegd 18-10-2024).
- De 'nieuwe Jodenbuurt' van Amsterdam, *Oneindig Noord-Holland*, 21/02/2013, <https://onh.nl/verhaal/de-nieuwe-jodenbuurt> (geraadpleegd 18-10-2024).
- Eisenman, J., Weemoedige Boomers: sjoel Buitenveldert is niet meer, *De Vrijdagavond*, 15 februari 2024, <https://devrijdagavond.com/2024/02/15/opinie/weemoedige-boomers-sjoel-buitenveldert-is-niet-meer/> (geraadpleegd 18-10-2024).
- Fentener van Vlissingen, H. (Regisseur), *Buitenveldert 1958, 1998, 2008: de ontwikkeling van een stadswijk* (Documentaire), Productie Expositorium, Vrije Universiteit Amsterdam, 1998, [1998: Buitenveldert 1958, 1998, 2008: de ontwikkeling van een stadswijk :: Geheugen van de VU](#) (geraadpleegd 18-10-2024).
- Historie van Joods Amsterdam, *NIHS*, <https://www.nihs.nl/jga-nihs/historie/historie-van-joods-amsterdam/> (geraadpleegd 18-10-2024).
- JCC Sjoel, *NIHS*, <https://www.nihs.nl/synagoges/jcc-sjoel/> (geraadpleegd 18-10-2024).
- Markx, S., Japanse bedrijven in Amsterdam, *Ons Amsterdam*, 18 september 2013, www.onsamsterdam.nl/artikelen/japanse-bedrijven-in-amsterdam#:~:text=De%20Bank%20of%20Tokyo%20was,Hotel%20in%20de%20Ferdinand%20Bolstraat (geraadpleegd 18-10-2024).

- MUFG bolsters Japanese business life in the Amsterdam Area, *I Amsterdam*, updated 27 February 2024 at 13:45, <https://www.iamsterdam.com/en/business/key-sectors-for-business/news-stories-from-fintech-and-finance/mufg> (geraadpleegd 18-10-2024).

Colofon

Datum: 18 september 2025
Status: Definitief
Tekst en onderzoek: Charlotte van Emstede
Redactie: Sandra Guarda en Tessa Henkes

© Monumenten en Archeologie, Gemeente Amsterdam, 2025 (tot 1 januari 2015 Bureau Monumenten & Archeologie)
Postbus 10718, 1001 ES Amsterdam, erfgoed@amsterdam.nl

De teksten en informatie uit deze uitgave mogen door derden gebruikt worden voor niet-commerciële doeleinden mits van bronvermelding sprake is. Bij vermenigvuldiging op enigerlei wijze voor commerciële doeleinden voorafgaande schriftelijke toestemming van M&A nodig. Als een andere partij dan de Gemeente Amsterdam als rechthebbende wordt vermeld dan moet u toestemming voor hergebruik bij die partij vragen. M&A aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek. M&A doet zelf altijd haar uiterste best rechthebbende te vermelden en waar nodig om toestemming voor gebruik te vragen. Mocht u van mening zijn dat uw copyright geschaad is dan verzoeken we contact met ons op te nemen.